

UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: ...

CRĂȘMARU ANA MARIA

**DEZVOLTAREA PERSONALĂ A TINERELOR FEMEI
DESCENDENTE DIN MEDII FAMILIALE AGRESIVE**

Specialitatea 511.02 Psihologia dezvoltării și psihologia educațională

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

CHIȘINĂU, 2022

Teza a fost elaborată la Catedra de Psihologie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Conducător științific:

Losii Elena, doctor în psihologie, conferențiar universitar

Referenți oficiali:

1. BOLBOCEANU Aglaida, dr. habilitat în psihol., prof. cercet., IȘE
2. GOLU Florinda, dr. în psihol., conf. univ., Universitatea din București, România

Componența Consiliului Științific Specializat:

1. RACU Igor – **președinte**, dr. habilitat în psihol., prof. univ., UPS „Ion Creangă” din Chișinău
2. VÎRLAN Maria – **secretar științific**, dr. în psihol., conf. univ., UPS „Ion Creangă” din Chișinău
3. JELESCU Petru, dr. habilitat în psihol., prof. univ., UPS „Ion Creangă” din Chișinău
4. BOROZAN Maia, dr. habilitat în pedagog., prof. univ., Universitatea de Stat din Tiraspol
5. ADĂSCĂLIȚĂ Viorica, dr. în psihol., conf. univ., UPS „Ion Creangă” din Chișinău

Susținerea va avea loc la data de 24 iunie 2022, la ora 13.00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 511.02.-21-53 din cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău, adresa: str. Ion Creangă, 1, bl 2, sala Senatului

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău și pe pagina de web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expediat la data _____ mai 2022.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat:

doctor în psihologie, conferențiar universitar

Vîrlan Maria

Conducător științific:

doctor în psihologie, conferențiar universitar

Losii Elena

Autor:

Crășmaru Ana Maria

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII	4
CONȚINUTUL TEZEI	8
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	22
BIBLIOGRAFIE	26
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI	28
ADNOTARE	30
АННОТАЦИЯ	31
ANNOTATION	32
FOAIA PRIVIND DATELE DE TIPAR	33

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Comportament agresiv în spațiul familial reprezintă o problemă de mare actualitate în întreaga lume, fără ca subiectul să se fi epuizat, rămânând așadar ca un teren de cercetare, în care conceptualizarea este controversată și plină de nepotriviri, iar operaționalizarea, inclusiv cea de natură statistică, are dificultăți cu tot felul de taxonomii care nu se validează reciproc, cât și cu o lipsă totală de consens privind definițiile de lucru. Mediul familial agresiv este mediul familial unde se produc acțiuni sau proceduri în forță, cum ar fi atacuri de orice fel (fizice, emoționale, sexuale) neprovocate, mai ales atunci când acestea sunt destinate să domine sau să stăpânească, pentru a deține controlul în familie.

La nivel global, victimele agresiunii domestice sunt, în general, femeii, iar femeile tind să experimenteze forme violente mai severe. Violența împotriva femeilor, în special de către un partener intim (VPI), primește o atenție sporită din cauza răspândirii sale și a consecințelor grave asupra sănătății [10; 32]. Organizația Mondială a Sănătății realizează periodic studii în mai multe țări cu privire la violența asupra femeilor. Cercetările ONU arată că în 2018 aproximativ 20000 de femei au fost victime ale agresiunii domestice, 44 murind în urma loviturilor primite. 31% dintre femeile din România au declarat că au fost afectate de violența fizică/sexuală la un moment dat în viața lor.

Violența împotriva femeilor include infracțiuni care afectează în mod disproporționat femeile. Este o încălcare a drepturilor fundamentale ale femeilor privind demnitatea și egalitatea. Impactul acestei încălcări este resimțit nu doar de femeile victime, deoarece afectează familiile, prietenii și societatea în ansamblu! De aceea, sunt necesare măsuri de combatere și prevenire a violenței împotriva femeilor, atât la nivelul UE cât și la nivel național.

Încadrarea temei de cercetare în preocupările internaționale, naționale, zonale, ale colectivului de cercetare și în context inter și transdisciplinar, prezentarea rezultatelor cercetărilor anterioare. În unele țări și culturi, violența domestică este adesea considerată justificată, în special în cazurile de infidelitate reală sau suspectată din partea femeii și este permisă în mod legal. În România, violența domestică este ilegală, dar există o cutumă a acceptării. Poliția română a dat publicității Raportul cu datele despre cazurile de violență domestică raportate în România, pentru primele 7 luni ale anului 2020, astfel: 4882 agresori bărbați, 147 femei agresoare, 5500 victime și au fost emise peste 4800 Ordine de protecție, cifrele fiind alarmante. Din datele statistice existente putem constata că femeia tânără, femeia care nu a ajuns, încă, la nivelul de maturitate, este cea mai expusă agresiunii domestice.

Agresivitatea în familie reprezintă o problemă socială care, deși bine cunoscută, este încă asociată cu incertitudinea și tabuurile. Multe femei, în relațiile lor intime sau în mediul social imediat, experimentează violență psihologică și/sau fizică, ceea ce devine pentru ele o problemă serioasă de sănătate. Sondajele care investighează violența în România au arătat că aproximativ fiecare a cincea femeie, la un moment dat în timpul vieții sale, va deveni victimă a violenței psihologice sau fizice [28].

Violența împotriva femeilor ia amploare și în Republica Moldova. În Raportul pentru anul 2020 cu privire la violența în familie și violența față de femei al Ministerului Sănătății al Republicii Moldova se

prezintă dinamica adresărilor privind cazurile de violență în familie, pe parcursul anilor 2012 – 2020 astfel: dacă în anul 2012 numărul adresărilor ajungea la 6569, la nivelul anului 2020 - numărul adresărilor a atins alarmant cifra de 12970 (ținând cont și de izolarea socială datorată Covid - 19). Dinamica adresărilor cu problema de violență domestică este în creștere, fapt acutizat și de situația pandemică. În 2020, 3 din 4 femei (75%) au fost supuse unei forme de violență din partea partenerului intim, 3 din 4 violenței psihologice.

Măsurile la nivel european ce servesc la combaterea violenței împotriva femeilor includ Directiva UE privind victimele (2012/29/UE) și Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice (Convenția de la Istanbul). Datele obținute de FRA (European Union Agency for Fundamental Rights), în urma anchetelor desfășurate, arată că majoritatea femeilor care sunt victime ale violenței nu raportează experiențele lor nici poliției, nici vreunei Organizații de profil. Astfel, este clar că nevoile și drepturile multor femei din UE și nu numai nu sunt respectate în practică.

În acest sens, se fac eforturi considerabile pentru încurajarea femeilor de a raporta cazurile de violență domestică, cât și de a se dezvolta și crea programe de protecție socială, programe de dezvoltare personală pentru femeile victime ale violenței domestice.

Un alt aspect al problemei îl reprezintă faptul că, la rândul lor, femeile care provin din medii agresive și/sau infracționale manifestă, la rândul lor, agresivitate și comportament antisocial. Studiarea literaturii privind agresivitatea duce la concluzia că femeile tind să se angajeze în forme indirecte de agresiune (de exemplu, răspândirea zvonurilor, agresivitatea verbală) decât în alte tipuri de agresiune.

Conștientizăm faptul că nu numai România și Republica Moldova se confruntă cu agresiunea în cuplu, ci și toate celelalte țări ale lumii, indiferent de natura și cultura lor. Este vorba de un „flagel” care afectează cupluri de orice fel și din orice țară, motiv pentru care au fost create mai multe instituții și o legislație la nivel mondial, care să poată fi puse în valoare atunci când este nevoie și situația o cere. Un aspect pozitiv al luptei împotriva violenței în cuplu ține de faptul că se vorbește din ce în ce mai mult despre subiect, la toate nivelele: instituțional, individual, de cuplu, familial, legislativ, social, științific, național, internațional etc. Tocmai aici se constituie un punct de pornire, a oricărei lupte, mai ales a celei împotriva comportamentelor agresive, în relația dintre bărbat și femeie în cadrul familiei.

Din motivele expuse mai sus în prezentarea contextului, considerăm **tema lucrării ca fiind de actualitate și de importanță majoră**. Termenul de violență domestică a fost folosit pentru prima dată cu sensul de violență care se petrece în casă/cămin de către Jack Ashley, în 1973, cu ocazia unei intervenții în Parlamentul britanic [3]. Experiența generală a acestor femei este că nimeni nu vrea să știe. Indiferența publică față de această problemă este remarcabilă - poate pentru că brutalitatea internă este adesea confundată cu disputa internă normală. Prea mulți bărbați îl atribuie „provocării feminine” sau chiar „un avantaj al căsătoriei”. De fapt, chinul și nenorocirea acestor soții este doar un alt aspect, dar mai sălbatic, acela al discriminării sexuale” [7]. Deși a trecut aproape jumătate de secol, problema, își păstrează actualitatea, chiar dacă tema violenței domestice reprezintă o preocupare pentru serviciile de sănătate și justiție, sociale, pentru profesioniști precum medicii, psihologii, asistenții sociali sau sociologi ș.a.

Diversi autori și cercetători au studiat fenomenul violenței domestice din diferite perspective, cum este cea a dezvoltării (K. Keenan [15] L. Bank și B. Burratson [4], E. Alpert [1], D. Black și T. Kaplan [5], R. Cairns [7], E. Verza [39]) teoriilor agresivității (C. Anderson [2], K. Dodge [11], R. Geen [13], T. Butoi [6]), a relațiilor de cuplu, parentalitate și discriminării de gen (A. Bardone [2], L. Fontes [10], R. Gelles [12], E. Maccoby [16]), a delinvenței și anomiei sociale (P. Chamberlain [8], M. Huss [14]) și psihopatologiei (L. Shipway [31], L. Cotsello și colab. [9]), efectelor pe care violența domestică le are asupra sănătății fizice și mentale a femeilor (E. Stark și A. Flitcraft A. [36], H. Stöckl [32] ș.a.). Dintre autorii de limbă română preocupați de fenomenul dezvoltării în context agresiv și al violenței domestice, amintim pe I. Mitrofan [19], I. Racu [26], E. Losii [48], A. Verdeș [38], M. Vîrlan [40], M. Turliuc [35], S. Rădulescu [27], S. Rusnac [29], O. Zamoșteanu [42], I. Tănăsescu [34], A. Muntean [23] și S. Popa [19], V. Miftode [17], M. Sandu [30], L. Șoitu [33] ș.a.

Având la bază această situație, este îndreptățită formularea **problemei de cercetare** cu privire la dezvoltarea personală a femeilor provenite din medii agresive. Studiul literaturii de specialitate ne-a condus spre ideea că, deși există numeroase studii axate pe problema respectivă, până în prezent acest fenomen persistă și nu există o opinie unică privind relațiile existente între factorii de risc și cei protectivi, modalitățile de intervenție psihologică privind preîntâmpinarea sau diminuarea abuzului în familii. Acest studiu este fundamentat pe activitatea de evaluare și intervenție psihologică de grup, desfășurată cu participarea unui grup de 182 femei în perioada 2014-2018.

Scopul cercetării a constat în identificarea particularităților psihologice a tinerelor femei din medii familiale agresive, elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihologică pentru dezvoltarea personală a acestora.

Obiectivele stabilite în vederea realizării scopului propus au fost: determinarea reperelor teoretice privind dezvoltarea femeilor în medii agresive; elaborarea și realizarea proiectului de cercetare prin aplicarea diferitelor instrumente de investigare și evaluare a personalității tinerelor femei provenite din medii agresive; evidențierea particularităților de personalitate în raport cu riscul domestic la femeile tinere din medii agresive; identificarea factorilor protectivi de personalitate; elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihologică de dezvoltare personală a tinerelor femei provenite din medii agresive; evaluarea programului de intervenție psihologică implementat; elaborarea de recomandări pentru lucrul cu acestea.

În cadrul experimentului realizat, am enunțat următoarea **ipoteză generală**: tinerele femei care provin din medii agresive prezintă anumite particularități psihologice care le individualizează față de femeile care provin din medii non-agresive; de aceea, presupunem că prin intermediul unui program de grup experiențial realizat cu ajutorul unor metode și tehnici de Terapie a Unificării [19; 20] vom obține o creștere și dezvoltare personală a tinerelor femei provenite din medii agresive și violente, concretizată prin: creșterea capacității de a identifica un mediu agresiv și violent, diminuarea agresivității proprii, optimizarea personalității prin diminuarea afectelor negative, creșterea rezilienței, a locusului control și a stimei de sine, prin îmbunătățirea inteligenței emoționale, creșterea generală a stării de bine psihologic, diminuarea tendințelor depresiv-

anxioase, reducerea stresului, a afectelor negative și antagonismului, precum și reducerea nivelului de detașare ca semn al traumei.

Sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare. Metodologia cercetării s-a fundamentat pe un șir de abordări teoretice și rezultate ale cercetărilor empirice efectuate în psihologia personalității, psihologia dezvoltării și psihologia educațională. Metodologia cercetării științifice implică *metode teoretice*, precum analiza critică și sinteza literaturii de specialitate, metoda ipotetico-deductivă pentru interpretarea și explicarea rezultatelor obținute în cercetare; *metode empirice*, precum convorbirea, chestionarul, testul, experimente de constatare și control, intervenții psihologice; *metode statistico-matematice*, precum metode descriptive și inferențiale – teste de semnificație parametrice/neparametrice, studii corelaționale (testul t-Student pentru eșantioane independente, testele Shapiro-Wilk și Kolmogorov-Smirnov, testul Mann-Whitney, testul Wilcoxon, testul neparametric Kruskal-Wallis).

Noutatea și originalitatea științifică constă în determinarea particularităților personalității tinerelor femei provenite din medii agresive, identificarea specificului interacțiunilor tinerelor femei implicate în violența domestică cu agresorul din familia de bază, evaluarea nivelului de risc pentru violența domestică pentru femeile provenite din medii agresive ale familiei de origine, determinarea nivelului de agresivitate și componentele acestui psiho-comportament (agresivitate fizică și verbală, ostilitate, furie) la tinerele femei, a nivelului de auto-percepție privind statutul de victimă a violenței domestice, stabilirea factorilor de personalitate la femeile victime ale violenței domestice, susceptibili a fi predictorii ai statutului de victimă-agresor și relațiile dintre aceștia, explicarea legăturii existente între agresivitatea percepută în familia de origine și agresivitatea manifestă/suportată în familia actuală, fapt ce a permis dezvoltarea personală a tinerelor femei provenite din medii agresive trecute și prezente în urma aplicării programului de intervenție psihologică. În sine, acest Program de intervenție psihologică de tip experiențial este elementul central de noutate și originalitate științifică, care și-a demonstrat eficiența prin rezultatele obținute, cu atât mai mult cu cât este aplicabil tuturor categoriilor de femei, indiferent de nivelul de studii academice.

Rezultatele cercetării care contribuie la soluționarea problemei științifice importante constau în identificarea particularităților de personalitate la tinerele femei provenite din medii agresive și evaluarea impactului unui program de intervenție psihologică pentru dezvoltarea personală a acestora.

Semnificația teoretică constă în evidențierea particularităților de personalitate dezvoltate de tinerele femei provenite din medii familiale agresive dar și a factorilor de risc și protectivi ai acestora.

Valoarea aplicativă a lucrării. În cadrul studiului a fost elaborat, implementat și evaluat un program de intervenție psihologică având ca obiectiv dezvoltarea personală a tinerelor femei provenite din medii familiale agresive. Rezultatele obținute completează cunoștințele științifice actuale, rezultatele cercetării aflându-se la baza unui program de dezvoltare personală, fundamentat atât teoretic, cât și practic. Programul de intervenție psihologică poate fi aplicat de către psihologii autonomi, care își desfășoară activitatea în sistemele de protecție socială, în centrele de evaluare și consiliere de stat și non-guvernamentale. Metodele și

recomandările propuse pot fi utilizate în activitatea practică de consiliere psihologică a victimelor violenței domestice, cât și la elaborarea unor programe individuale sau training-uri de dezvoltare personală.

Implementarea rezultatelor cercetării. Rezultatele acestui studiu sunt utilizate în procesul de formare continuă/complementară al psihologilor clinicieni, consilieri și psihoterapeuți și sunt recomandate pentru pregătirea specialiștilor în violența domestică. Teza constituie o contribuție la îmbogățirea literaturii științifice naționale în domeniul psihologiei și este utilizată în activitatea de consiliere psihologică la GTL Medical Clinic, Bacău, România.

Publicații la tema tezei. Ideile fundamentale și conținutul de bază al tezei au fost elucidate în cele 11 lucrări științifice publicate, dintre care 4 articole în reviste științifice din străinătate recunoscute, 3 articole în reviste de profil, categoria B, 4 publicații în culegeri ale conferințelor științifice internaționale și naționale.

Volumul și structura tezei: Lucrarea este constituită din adnotare (în 3 limbi), lista abrevierilor, introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 228 titluri, 7 anexe, 143 de pagini text de bază, 49 figuri și 46 tabele.

Cuvinte cheie: violență domestică, agresivitate, abuz, femei tinere, traumă, tulburare emoțională, stres, program de intervenție, familie, factori de risc, factori protectivi.

CONȚINUTUL TEZEI

În *Introducere* se argumentează actualitatea temei studiate, problema și importanța științifică a acesteia, a fost expusă și fundamentată baza conceptuală a studiului, a fost formulată problema de cercetare, au fost expuse scopul, obiectivele și ipotezele de cercetare, noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute, valoarea teoretică și aplicativă a lucrării, de asemenea a fost prezentată și oportunitatea implementării rezultatelor, aprobarea și diseminarea rezultatelor cercetării, expus sumarul compartimentelor tezei.

În *Capitolul I*, intitulat *Repere teoretice privind dezvoltarea tinerelor femei în mediile agresive*, sunt prezentate abordările teoretice ale problemei investigate la nivel național și internațional. Au fost definite conceptele implicate în cercetare: psihologia dezvoltării femeilor, medii agresive familiale și sociale, agresivitate, statutul și rolul de victimă/agresor, violența domestică, violența în parteneriatul intim. De asemenea, a fost explicată și funcționarea familiei ca factor de predicție pentru tulburările de comportament în adolescență și tinerețe.

Studiul asupra cauzelor violenței împotriva femeilor constă, în general, în două linii mari de cercetare: examinarea caracteristicilor care influențează comportamentul agresiv și luarea în considerare a situației în care unele femei au o vulnerabilitate sporită la victimizare. Cercetările au căutat factori cauzali la diferite niveluri de analiză, inclusiv individuală, diadică, instituțională și socială. Studiile privind ofensarea și victimizarea rămân distincte din punct de vedere conceptual, cu excepția analizei socio-culturale în care se iau în considerare în comun două procese complementare: cele care influențează bărbații să fie agresivi și își canalizează expresiile de violență către femei și cei care plasează femeile în postura de victime ale violenței și le manipulează pentru a le reduce la tăcere după aceea. Definim ca **mediu agresiv de dezvoltare** acel

mediu în care se manifestă multipli și diverși factori/comportamente cu caracter stresor, ce impactează dezvoltarea în copilărie și adolescență, cu ecou în perioada de tinerețe și care pot continua la maturitate. Deci, în viziunea noastră **comportamentul agresiv** în familie este orice act vătămător, fizic sau emoțional care are loc între membrii unei familii. Aceasta poate include un singur episod sau mai multe acte de agresiune, formând un model de comportament abuziv, prin exercitarea puterii și controlului asupra celui mai slab și vulnerabil fizic și psihic. Comportamentul agresiv în familie este un comportament intenționat, scopul lui fiind stabilirea și exercitarea puterii și controlului asupra altei persoane, în mod special, asupra femeii și copiilor. Este un model de comportament, în care partenerul intim aplică violența fizică, constrângerea, amenințările, intimidarea, izolarea și abuzul emoțional, sexual și economic pentru a controla sau schimba comportamentul celuilalt partener. Viziunea noastră este că acest comportament agresiv pare a fi un comportament învățat din familia de origine și că el este un comportament repetitiv, influențând considerabil viața și dezvoltarea personală a victimei.

Domeniul de cercetare este foarte vast, în acest studiu ne-am propus să investigăm dacă și în ce măsură un mediu agresiv de dezvoltare are printre consecințe predispoziția accentuată a tinerelor femei de a deveni victime ale violenței domestice/parteneriale și, contextual, chiar agresoare. Ne referim la femeia tânără care nu a atins nivelul de maturitate, care conform unor periodizări se încadrează în perioada de tinerețe: periodizarea lui D. Levinson în care perioada de tânăr include vârsta de 22-40 ani, periodizarea lui G. Kraig care în vârsta adultă timpurie include 18-40 de ani, N. Baylev care menționează că tinerețea începe la 20 de ani, Organizația Mondială a Sănătății delimitează tinerețea în perioada de vârstă cuprinsă între 18 și 35 ani [24].

Patton și Morgan [25] au identificat o serie de factori de risc și protectivi pe care tinerele femei îi pot experimenta în familie și comunitate și care pot duce la creșterea/ameliorarea comportamentelor deviate. Dezvoltarea personală a tinerelor femei ce au crescut în medii agresive presupune acțiunii de creștere, extindere, progres, de aflare de informații utile, stimulare mentală și integrarea tuturor acestora în viață, în scopul creșterii și evoluției personale. Cunoscut și sub denumirea de „self-help” sau evoluție personală, conceptul de dezvoltare personală include activități formale sau informale pentru a dezvolta în alții mecanisme diverse de creștere și o mai bună adaptare. Dezvoltarea personală are ca scop final îmbunătățirea stării de conștientizare, dezvoltare a talentelor și abilităților personale, îmbunătățirea calității vieții și contribuirea la realizarea aspirațiilor personale.

În **Capitolul II**, intitulat *Cercetarea experimentală a particularităților psihologice ale tinerelor femei provenite din medii agresive*, prezintă scopul, obiectivele, ipotezele și metodologia de cercetare. Au fost descrise instrumentele de investigare utilizate și caracteristicile lotului de cercetare (vârstă, mediul de proveniență, nivelul de educație, statutul marital și vechimea relației, existența copiilor, statusul profesional). Sunt identificați nivelul factorilor de risc pentru violența domestică și percepția statutului de victimă/agresor, precum și nivelul de manifestare a agresivității și componentele acesteia. Au fost evaluați și starea clinică

mentală, precum și factorii protectivi precum stima de sine, reziliența, locusul control, inteligența emoțională și starea de bine psihologic.

Scopul acestei cercetării constatative rezidă în identificarea particularităților psihologice ale femeilor tinere descendente din medii familiale agresive. Ne referim la femeia tânără ca la femeia care nu a ajuns, încă, la nivelul de maturitate, iar prin conceptul de dezvoltare personală a acesteia urmărim întreprinderea acțiunilor de creștere personală, extindere, progres, de aflare de informații utile despre resursele interne, stimulare mentală și integrarea tuturor acestora în viață, în scopul creșterii și evoluției personale. Cercetarea experimentală s-a bazat pe studiul teoretic asupra fenomenului psiho-social al violenței domestice. Cercetarea și intervenția psihologică în cadrul Programului de dezvoltare personală SAD (*Stop Abuzului Domestic*) s-au realizat în perioada 2015-2018 în județele Bacău, Iași, Neamț și Vaslui.

Eșantionul de cercetare a fost constituit din 182 de femei. Prezentăm în continuare datele socio-demografice. Media de vârstă 27.07 (AS=3.2, min 22 ani, maxim 32), durata relației 6.8 (AS=2.03, min 4, max 10 ani), nr. mediu de copii 1.2 (AS=0.9, min 0, max 3). 103 femei provin din mediul urban (56.6%) și 79 din mediul rural (43.3%). 96 (52.7%) sunt casnice și 86 (47.3) sunt angajate. Femeile au fost selecționate din centrele de Asistență socială și Organizațiile de profil din județele menționate, în care noi am anunțat intenția inițierii acestui studiu. Au fost intervievate spre 300 femei, însă doar 182 s-au potrivit nevoilor acestei cercetări. Li s-a aplicat metoda interviului și un Chestionar de date demografice prezentat în Anexa 1.1, chestionar prin care femeile s-au evaluat singure ca provenind din medii agresive sau non-agresive. Au reieșit 92 femei care s-au evaluat ca provenind din medii agresive și 90 din medii non-agresive. Am folosit acest chestionar de date demografice, tocmai pentru că permite auto-raportarea, pe noi nu ne-a interesat preponderent diagnosticul clinic, ci felul în care femeile se percepeau pe ele, ținta noastră fiind să constituim un grup de dezvoltare personală pentru femeile provenind din medii agresive, grup de suport și să evaluăm apoi eficiența acestuia.

Pentru îndeplinirea obiectivelor propuse, am ales la o serie de instrumente precum: Scala de Evaluare a pericolului (Danger Assessment – DA); Chestionarul de agresivitate; Inventarul de personalitate pentru DSM 5 (PID 5) care evaluează disfuncționalitățile de la nivelul personalității precum: afect negativ, detașare, antagonism, dezinhibiție, psihotism; DAS 21 R pentru măsurarea depresiei, anxietății și stresului; Scala Rosenberg a stimei de sine; Scala stării de bine psihologic; Scala de reziliență; Scala de locus control; Scala de inteligență emoțională Schutte.

În urma interviurilor de selecție și a aplicării Chestionarului de date demografice la lotul de cercetare am identificat 92 de femei provenite din medii agresive și 90 de tinere femei din medii non-agresive.

Statistica descriptivă. Pentru fiecare variabilă continuă am prezentat media, intervalul de încredere 95%, media ajustată 5%, varianța, abaterea standard, eroarea standard, minimul, maximum, intervalul, intervalul interquartile, indicele de asimetrie, indicele de aplatizare. De asemenea, a fost calculată normalitatea distribuției.

Statistica inferențială. Pentru verificarea veridicității ipotezelor am folosit teste de comparație, după cum urmează: 1. Testul t-Student de pentru eșantioane independente (când distribuțiile sunt normale, acestea fiind testate în prealabil cu testele Shapiro-Wilk și Kolmogorov-Smirnov). 2. Testul Mann-Whitney pentru eșantioane independente în cazul în care distribuțiile nu pot fi considerate normale. 3. Testul Wilcoxon pentru compararea pe baza rangurilor valorilor distribuțiilor date de măsurarea inițială și de cea finală. Semnificația statistică este testată atât unidirecțional cât și bidirecțional.

Am presupus că femeile descendente din medii agresive au un risc de violență domestică mai ridicat decât femeile descendente din medii non-agresive. Pentru a verifica această ipoteză am folosit scorurile obținute la *Scala de evaluare a pericolului. Scala de Evaluare a pericolului - Danger Assessment – DA* este un instrument conceput pentru a evalua măsura în care partenerul intim este violent, punând în pericol integritatea fizică și psihică a victimei, probabilitatea de letalitate sau de aproape letalitate care apare într-un caz de violență intimă a partenerului. Lotul integral a obținut un scor mediu de 11.18, corespunzător unui nivel de pericol în creștere.

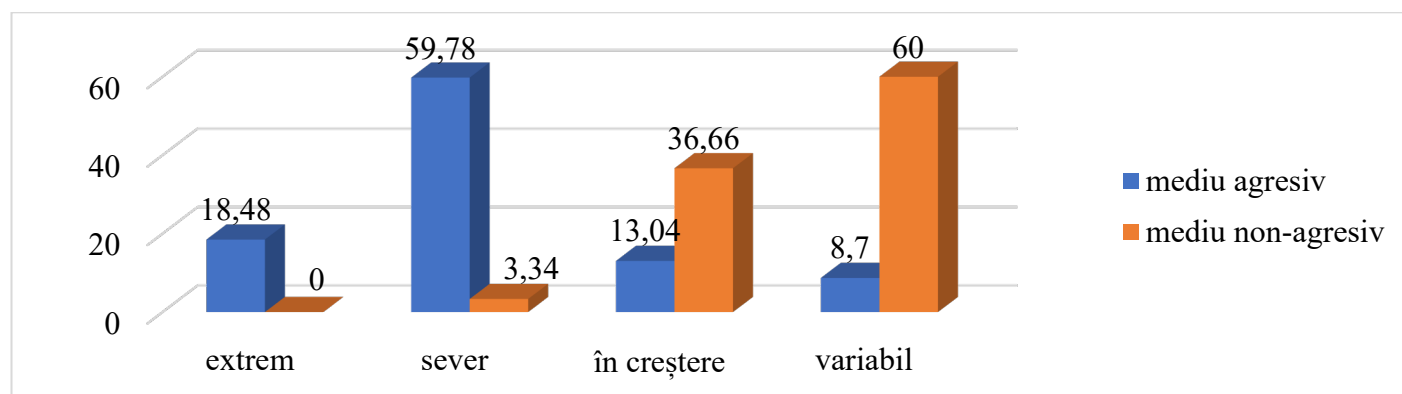

Fig. 2.1. Histograma pentru nivelul de risc domestic în funcție de mediu, în %

Media scorurilor la femeile descendente din mediile agresive este 15.15, media scorurilor la femeile descendente din medii non-agresive este 7.73. La compararea rezultatelor acestor 2 grupuri am constatat diferențe semnificative ($t=11,208$, $p \leq 0,001$). Din perspectiva acestei analize putem concluziona că persoanele descendente dintr-un mediu familial agresiv sunt mai expuse riscului violenței domestice.

Am presupus că femeile tinere descendente din medii agresive au, la rândul lor, o agresivitate mai ridicată decât femeile descendente din medii non-agresive. Verificarea acestei ipoteze s-a realizat prin aplicarea *Chestionarului de agresivitate*. Acesta investighează nivelul global de agresivitate, precum și componentele acesteia: 1. Agresivitatea fizică, 2. Agresivitatea verbală, 3. Furie, 4. Ostilitate și 5. Agresiune indirectă. Participantele puteau obține un scor cuprins între 34 și 170 de puncte.

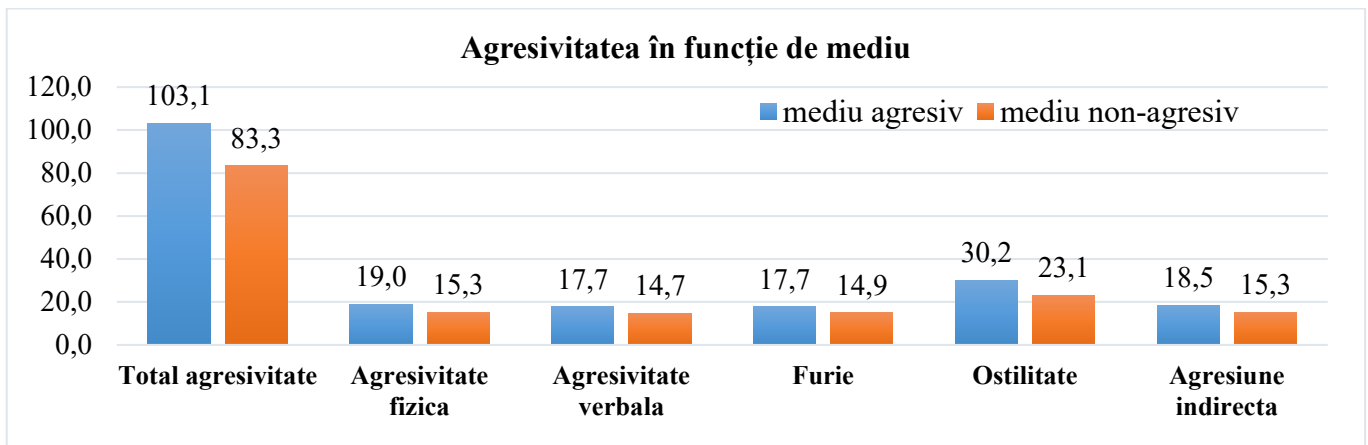

Fig. 2.2. Scorurile medii pentru Agresivitate și componente în funcție de mediu

Ipoteza conform căreia am presupus că femeile descendente din medii agresive au un nivel de agresivitate mai ridicat decât cele descendente din medii familiale non-agresive a fost validată. Diferențele sunt statistic semnificative pentru toate componentele agresivității la $p \leq 0.01$: agresivitate fizică ($t=3,8$, $m_1=19,04$; $m_2=15,32$), agresivitatea verbală ($t=3,52$, $m_1=17,57$; $m_2=14,74$), furie ($t=2,88$, $m_1=17,74$; $m_2=14,92$), ostilitate ($t=7,44$, $m_1=30,18$; $m_2=23,06$), agresivitate indirectă ($t=2,52$, $m_1=18,47$; $m_2=15,29$), total agresivitate ($t=6,12$, $m_1=103,11$; $m_2=83,33$). Mediile tuturor componentelor agresivității sunt semnificativ mai mari la femeile descendente din medii agresive.

Am presupus că tinerele femei descendente din medii agresive înregistrează scoruri semnificativ mai ridicate la scalele clinice care măsoară depresia, anxietatea, stresul, afectele negative, detașarea, antagonismul ș.a. Pentru a valida această ipoteză am aplicat Inventarul de personalitate PID-5 și DASS-21R.

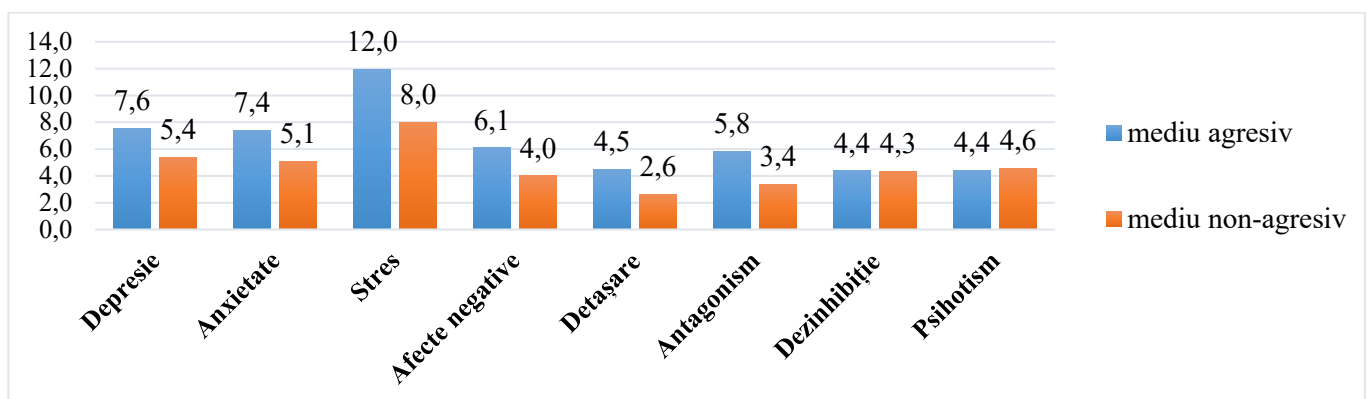

Fig. 2.3. Comparații între mediile scorurilor la Scalele măsurate de DASS-21 și PID-5 SF, mediu agresiv și non-agresiv

Constatăm diferențe semnificative la $p \leq 0.01$ pentru Depresie ($x^2 = 12,1$, $m_1=7,6$; $m_2=5,4$), Anxietate ($x^2 = 6,54$, $m_1=7,4$; $m_2=5,1$), Stres ($x^2 = 6,58$, $m_1=12$; $m_2=8$), Afecte negative ($x^2 = 3,43$, $m_1=6,1$; $m_2=4,0$), Detașare ($x^2 = 4,20$, $m_1=4,5$; $m_2=2,6$) și Antagonism ($x^2 = 4,41$, $m_1=5,8$; $m_2=3,4$), mediile femeilor descendente din medii agresive fiind mai mari. Pentru Psihotism și Dezinhibiție nu se constată diferențe semnificative.

Am presupus că tinerele femei ce provin din medii agresive au o stimă de sine mai scăzută decât femeile din medii familiale non-agresive. Pentru a valida această ipoteză am folosit Scala de investigare a Stimei de sine ca sentiment global al valorii personale și al acceptării, elaborată de M. Rosenberg.

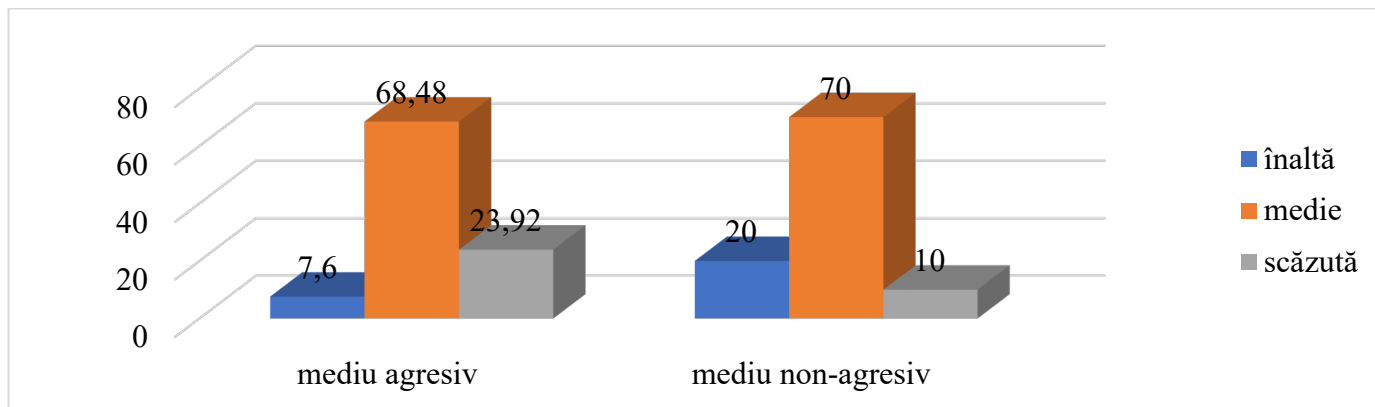

Fig. 2.4. Distribuția frecvențelor pentru variabila Stima de sine în funcție de mediul familial, în %

Ipoieza de lucru s-a validat, femeile descendente din medii agresive înregistrează un nivel al stimei de sine mai scăzut decât femeile din medii non-agresive ($t=-3.445$, $p=0.001$, $m_1=22,08$; $m_2=26,21$).

Am presupus că femeile din medii agresive autoraportează o reziliență semnificativ mai scăzută decât femeile din medii non-agresive. Pentru a verifica această ipoteză am aplicat Scala de reziliență creată de Al Siebert care evaluează modul în care o persoană reacționează în fața dificultăților neașteptate. Participantele la cercetare au obținut la Scala de reziliență următoarele rezultate: 66 (36,3%) raportează o reziliență scăzută, 60 (33%) o reziliență medie și 56 (30,7%) o reziliență înaltă.

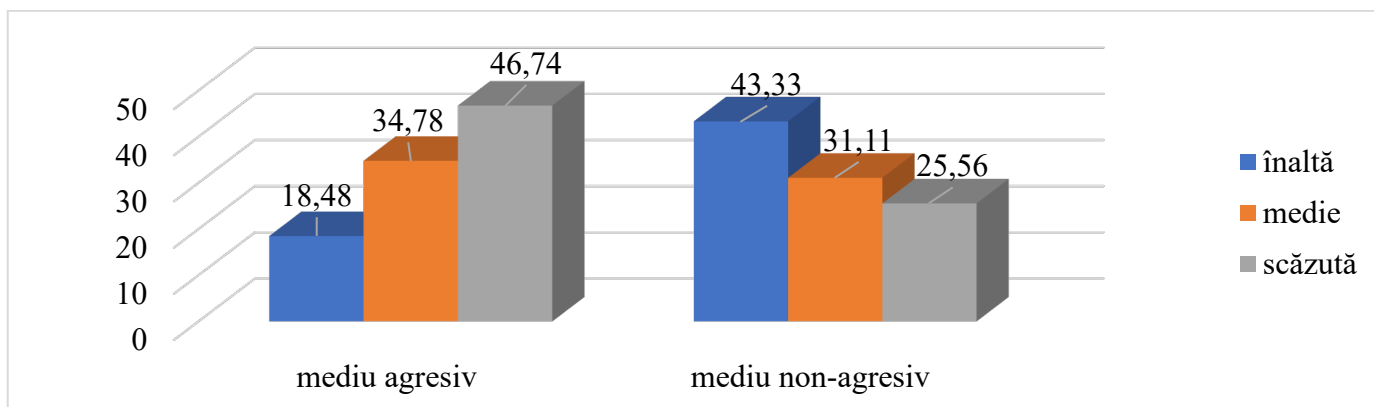

Fig. 2.5. Distribuția frecvențelor pentru variabila Reziliență în funcție de mediul familial, în %

Ipoieza a fost validată: Femeile care provin din medii agresive raportează un nivel de reziliență semnificativ mai scăzut decât femeile provenite din medii non-agresive ($t=-4.573$, $p=0.0001$, $m_1=32,99$; $m_2=39,79$).

Am presupus că femeile descendente din medii agresive au un locus control cu tendință de externalizare mai accentuată decât femeile din medii non-agresive, aplicând Chestionarul de reziliență dezvoltat Launius.

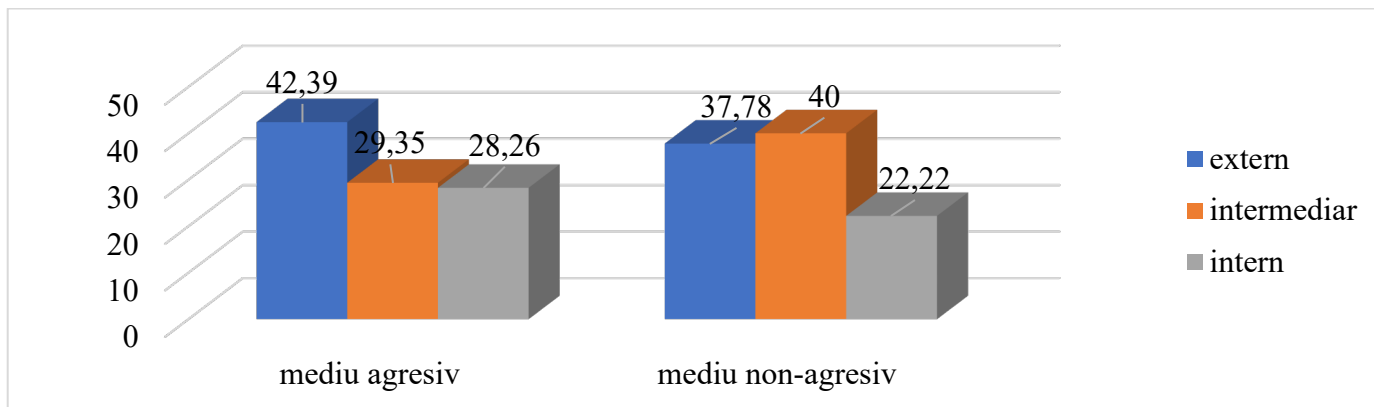

Fig. 2.6. Distribuția frecvențelor pentru variabila Locus control în funcție de mediul familial, în %

În ceea ce privește distribuția calității locusului control pentru cele două categorii de participante la cercetare, am obținut următoarele rezultate: în rândul femeilor din medii agresive 39 au raportat locus extern, 27 intermediar și 26 intern; în rândul femeilor din medii non-agresive, 34 au locus control extern, 36 intermediar și 20 locus intern. Aplicarea Testului Chi pătrat ne arată că nu există asocieri semnificative între mediul familial și locus control, chiar dacă prevalența locusului control extern e mai mică la femeile din medii non-agresive, iar locusul intermediar este mai prezent în rândul lor.

Am presupus că femeile din medii agresive raportează un nivel de inteligența emoțională mai scăzut decât femeile din medii non-agresive. Inteligența emoțională poate fi definită ca „abilitatea de a realiza raționamente corecte despre emoții și capacitatea de a folosi emoțiile”. Pentru validarea ipotezei am aplicat Scala de inteligență emoțională elaborată de Schutte.

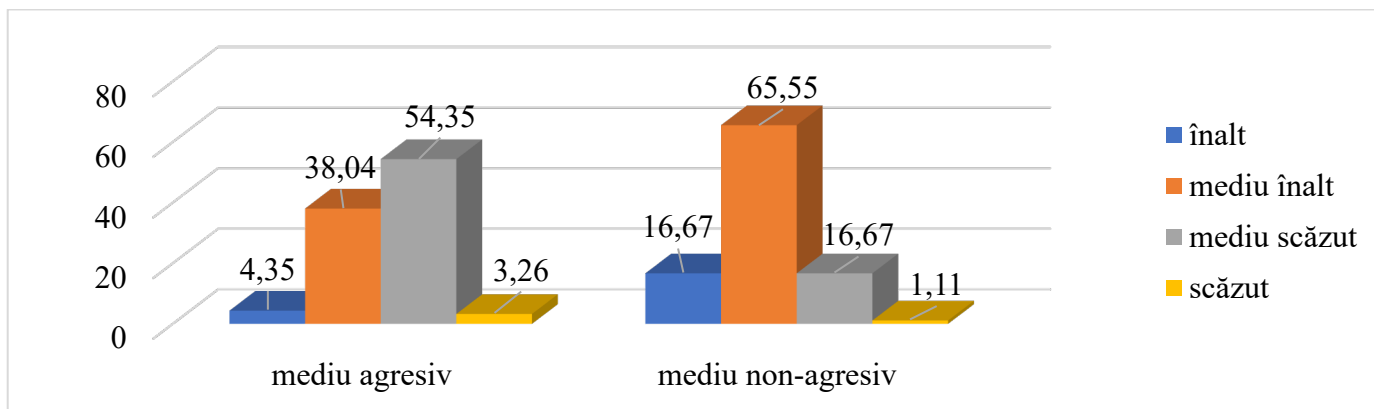

Fig. 2.7. Distribuția frecvențelor pentru variabila IE în funcție de mediul familial, în %

Ipoteza a fost validată, femeile care provin din medii violente au o inteligență emoțională mai scăzută decât femeile din medii non-agresive ($t=-5.521$, $p \leq 0.001$, $m_1=99,29$; $m_2=114,51$), expunerea la agresivitate încă din copilărie perturbând dezvoltarea în contact cu propriul eu, diminuează capacitatea potențială a persoanei de a se înțelege pe sine și pe ceilalți.

Am presupus că femeile descendente din medii agresive autopercep starea de bine psihologic și componentele acesteia ca fiind mai scăzute decât femeile din medii non-agresive. Pentru a testa această ipoteză am aplicat Scala de bine psihologic, adaptat de C.D. Ryff.

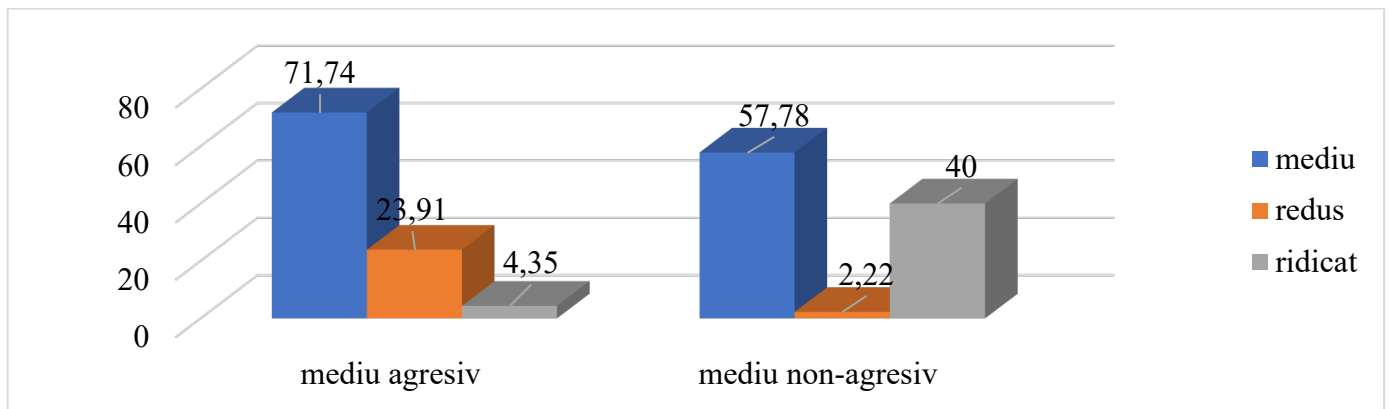

Fig. 2.8. Distribuția frecvențelor pentru variabila Starea de bine în funcție de mediul familial, în %

Ipoteza a fost validată în totalitate. Au fost stabilite diferențe statistic semnificative pentru toate dimensiunile Binelui Psihologic și, implicit, pentru Binele psihologic global ($t=-12.640$, $p\leq 0,001$, $m1=23,98$; $m2=33,53$). Expunerea timpurie și în cursul vieții la agresivitate și violență afectează grav starea de bine psihologic a persoanelor în toate dimensiunile acestora.

În concluzie, ipoteza generală de lucru a experimentului de constatare s-a validat, femeile descendente din medii agresive și violente se deosebesc semnificativ la dimensiunile investigate, dovedind particularități psihologice specifice ce ne propunem a le optimiza în cadrul Programului de dezvoltare personală. De asemenea, aceste validări ale ipotezelor de lucru ne-au demonstrat funcționalitatea factorilor protectori în raport cu factorii de risc, adică, femeile provenind din medii agresive sunt mult mai predispuse către majoritatea factorilor de risc descriși. Presupunem și dorim să demonstrăm faptul că, în urma Programului de intervenție psihologică, se vor potența factorii de protecție și vor fi diminuați factorii de risc. La acești factori de protecție și de risc ne-am raportat nu ca la variabile de lucru, ci ca la consecințe/observații ce decurg din variabilele independente.

Capitolul III, intitulat *Programul de intervenție psihologică pentru dezvoltarea personală a tinerelor femei descendente din medii agresive* prezintă caracteristicile generale ale experimentului formativ: direcții, obiective și principii de elaborare, precum și metodele, tehnicile și procedeele de intervenție, etapele activităților de grup și individuale cu tinerele femei provenite din medii agresive. De asemenea, au fost prezentate principiile pe care s-a fundamentat intervenția psihologică, condițiile pentru o bună desfășurare privind intervențiile de grup: dinamica grupului, relația cu facilitatorul și cu spațiul de intervenție. Am prezentat și structura programului, care cuprinde sesiuni individuale și de grup cu tinerele femei provenite din medii de dezvoltare agresive, oportunitatea metodelor și tehnicilor experiențiale în grupurile eterogene ca nivel de educație. La final este prezentată eficiența intervenției elaborate și implementate, prin demersuri de comparare a rezultatelor obținute de către participantele din grupul de control cu cele ale participantelor care au beneficiat de programul de intervenție, fiind precizate diferențele semnificative constatate, care indică eficiența programului de intervenție.

Pornind de la nevoia de normalizare (vindecare) a acestor femei, **scopul** propus pentru experimentul formativ a fost elaborarea și aplicarea unui Program psihologic de dezvoltare personală a tinerelor femei provenite din medii agresive. Programul cu caracterul unui *Grup de dezvoltare personală de tip experiențial*

a fost orientat la ameliorarea anumitor probleme emoționale și comportamentale, precum și la creșterea dimensiunilor de personalitate precum reziliența, internalizarea atribuirii responsabilității, inteligența emoțională în vederea creșterii și întăririi capacității de a obține și păstra starea de bine psihologic. De asemenea, ne-am propus ameliorarea depresiei, anxietății, stresului, afectelor negative, antagonismului și disocierii specifice experiențelor de tip traumă.

Obiectivele de cercetare pentru acest demers formativ au fost:

1. Elaborarea și implementarea programului de intervenție psihologică.
2. Evaluarea impactului Programului de dezvoltare personală de tip experiențial asupra tinerilor femei descendente din medii agresive.
3. Formularea concluziilor și recomandărilor pe baza rezultatelor obținute.

Obiectivele principale ale Programului de dezvoltare personală au fost:

1. Creșterea capacității de a recunoaște, identifica și evalua pericolul unui mediu abuziv sau potențial agresiv prin diminuarea riscului domestic.
2. Diminuarea agresivității personale în toate dimensiunile sale.
3. Diminuarea disfuncționalităților personalității.
4. Creșterea inteligenței emoționale la nivel global și pe dimensiuni.
5. Creșterea stimei de sine, a rezilienței și a tendinței de internalizare a locusului control.
6. Creșterea și întărirea stării de bine psihologic.

În cadrul experimentului formativ au participat 24 de femei, media de vârstă a eșantionului fiind 26 de ani. Criteriul de selecție al participantelor a fost proveniența din medii agresive și indicii înalți obținuți la agresivitate, violentă, anxietate etc. în experimentul de constatare. Lotul integral de cercetare a cuprins un grup experimental (GE) și un grup martor, de control (GC). Fiecare grup a fost compus din 12 persoane, aceasta fiind mărimea maximă acceptată în grupurile de dezvoltare și psihoterapie. Grupul de control a fost constituit pentru a valida rezultatele obținute în experimentul formativ și pentru a surprinde dinamica evoluției componentelor de personalitate studiate în toate manifestările posibile, cum sunt stagnarea, regresia sau evoluția. Am alcătuit cele două grupuri aleator, apoi am verificat omogenitatea grupurilor din punctul de vedere al vârstei, vechimii relației și a riscului domestic, dar și a lipsei diferențelor statistice în rezultatele cantitative obținute în experimentul de constatare.

Variabila independentă folosită în această a doua etapă a cercetării este Programul de dezvoltare personală de tip experiențial. **Variabilele dependente sunt următoarele:** 1. abilitatea de evaluare a pericolului, adică Riscul domestic, 2. agresivitatea (fizică, verbală, indirectă, furia și ostilitatea), 3. disfuncții ale personalității (afect negativ, detașare, antagonism, dezinhibiție, psihotism, stres, anxietate, depresie), 4. stima de sine, 5. reziliența, 6. locusul control, 7. inteligența emoțională (aprecierea propriilor emoții, aprecierea emoțiilor celorlalți, utilizarea propriilor emoții, reglarea emoțională, abilități sociale, optimismul), 8. starea de bine psihologic (autonomie, controlul mediului – autoeficacitate, relații pozitive cu ceilalți, acceptare de sine, creștere personală, scopul în viață).

Programul de dezvoltare personală realizat și implementat s-a axat pe fixarea unor obiective și principii concrete, specifice terapiei unificării, ca formă de terapie experiențială. Organizarea și desfășurarea grupului de dezvoltare personală pentru tinerele femei descendente din medii agresive s-a întemeiat pe fundamentele teoretice de sorginte umanistă, pe viziunea integratoare și holistică a orientării de tip experiențial, valorificând diversitatea creatoare a metodelor oferite. Acest cadru conceptual a deschis o cale către un proces de dezvoltare și de vindecare, către actualizarea potențialului uman de care dispun femeile victime ale abuzului de orice fel. Acest program și-a propus să vină în întâmpinarea nevoilor lor de a se înțelege, de a se reconcilia cu sine și cu ceilalți, de a se restructura armonios și de a dobândi o stare de bine psihologic. Principiul central al abordării experiențiale unificatoare este experimentarea în condiții de *hic et nunc*, pas cu pas, autoexplorarea fiind asistată de facilitatorul grupului. Membrii grupului își deblochează treptat propriile resurse, le testează și le dezvoltă în modalități creative, în urma insight-urilor dobândite în cadrul activităților de grup.

Factorii terapeutici și de dezvoltare în grup sunt următorii [19; 37; 41]: 1. *Inocularea speranței*. Membrii grupului se află în stadii diferite de adaptare-impas. Membrii grupului observă mai ușor îmbunătățirile în starea celorlalți și acest fapt le dă speranță. 2. *Universalitatea*. În cadrul grupului este infirmat sentimentul de unicitate al experienței dureroase, iar aceasta duce membrii grupului mai în contact cu ceilalți, îi încurajează să se dezvăluie. Pentru grupurile în care se află persoane abuzate, cum este grupul nostru, acest factor are virtuți importante. 3. *Transmiterea informațiilor*. Membrii grupului împărtășesc informații importante privind specificul situației în care află și nu numai. În cazul grupului nostru s-au dovedit foarte utile informațiile privind cadrul legislativ, privind posibilitățile de instruire, de autoapărare etc. 4. *Altruismul*. Unul din beneficiile acestui factor este reconfigurarea sau revelarea sensului vieții, care vine din procesul obiectivării personale. 5. *Reconfigurarea a grupului primar familial*. Acest factor este important pentru grupul nostru, dată fiind istoria de abuz a membrilor, încă din familia de bază. 6. *Dezvoltarea tehnicilor de socializare*. În grupurile de dezvoltare/terapie membrii achiziționează abilități sociale, cum să ofere și să ceară ajutor, cum să rezolve conflicte. Tendințele judicative se reduc în folosul trăirii empatică. Aceste abilități dezvoltă inteligența emoțională în ansamblul său pentru că stau la baza ei. 7. *Dezvoltarea comportamentului prin imitație*. Acest factor dezinhibă membrii grupului și îi determină să încerce comportamente noi, care pot sta la baza schimbării. Prin procesele de încercare-eroare, membrii grupului află, mai ales, ceea ce nu sunt, ca prim pas în procesul de dezvoltare/vindecare. 8. *Învățarea interpersonală*. În cadrul grupului membrii experimentează importanța relațiilor interpersonale, valorizează experiențele emoționale corective și se raportează la grup ca la un microcosmos social, cu interacțiune dinamică unde se cunosc și se transformă tipare de comportament. 9. *Coeziunea grupului* este analogă relației client-terapeut și este un factor esențial în funcționarea celorlalți. Reprezintă rezultatul tuturor forțelor care se manifestă în grup, astfel încât membrii grupului să aleagă să rămână în el, cu alte cuvinte atractivitatea grupului pentru cei care îl formează, astfel încât membrii grupului să formeze relații cu sens, de suport și acceptare. 10. *Catharsisul*. Trăirea și exprimarea sentimentelor este un factor terapeutic de grup,

mai ales când este însoțit de experiențe de învățare cognitive, în sensul în care capacitatea de a reflecta la propriile experiențe emoționale este o componentă fundamentală în procesul schimbării. 11. *Factorii existențiali* sunt legați de acceptarea caracterului uneori nedrept al vieții, acceptarea caracterului inevitabil al morții și durerii, acceptarea singurătății în anumite circumstanțe, confruntarea onestă cu dificultățile vieții, asumarea responsabilității propriei vieți în pofida ghidării și a sprijinului obținut de la ceilalți.

În concluzie, *obiectivele dezvoltării personale în grup* țin de maturizarea, armonizarea și unificarea eu-lui cu sinele, printr-un proces de autotransformare creatoare. Aptitudinile latente intră în stare de activism transformând persoana într-o entitate autentică, independentă, spontană și creativă. Nu doar comportamentul este cel care se schimbă, ci și emoțiile, gândurile, abilitățile, procesele instanțelor inconștiente [18; 19].

Metodele și tehnicile aplicate în grup creează oportunitățile de creștere și dezvoltare pentru fiecare participant și îl încurajează să se simtă în siguranță, însoțit, cu toate problemele pe care le are, pe drumul autocunoșterii, autoacceptării și înțelegerii de sine și de alții. În cadrul programului de dezvoltare am utilizat următoarele tehnici: exerciții provocative-suport bazate pe utilizarea metaforei corporale și verbale, tehnici de restructurare de sorginte gestaltistă, jocuri simbolice interactive, jocuri experiențiale cu simboluri universale, exerciții posturale de grup, dramaterapie, meditație creativă

Având în vedere că trauma provocată de un mediu de dezvoltare agresiv și violent are nevoie de timp de integrare, programul de dezvoltare psihologică a avut loc pe o perioadă de 6 luni, în întâlniri de grup organizate la un interval de două săptămâni. Fiecare întâlnire a fost proiectată pentru patru ore.

Pentru a surprinde diferențele, progresele, ameliorările și optimizările obținute în urma Programului de dezvoltare personală de tip experiențial, am reaplicat testele din etapa constativă. La *Chestionarul de evaluare a riscului domestic*, înainte de desfășurarea Programului de intervenție psihologică, GE a înregistrat o medie de 22.17, iar în etapa retest media a scăzut la 17.1. Testul Wilcoxon este semnificativ ($W=-3.077$, $p=0.002$). Pentru GC în etapa test media a fost 21.9, iar în etapa retest media a fost 21.8. Testul Wilcoxon este nesemnificativ ($W=-1$, $p=0.317$). Observăm că în GE postintervenție s-a redus nivelul de percepție a riscului domestic pentru 5 participante de la extrem la sever, în timp ce pentru GC nu se constată nici o modificare semnificativă.

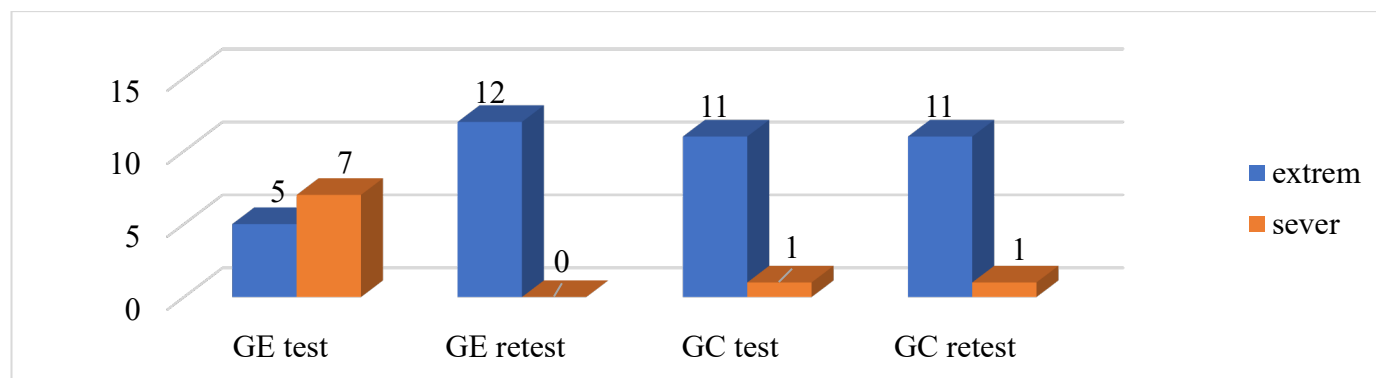

Fig. 3.1. Frecvențele test și retest pentru GE și GC

La *Chestionarul de agresivitate*, înainte de desfășurarea Programului de intervenție psihologică, la agresivitate globală pentru GE în etapa test media a fost 132.08, iar în etapa retest media a scăzut la 112.83.

Testul Wilcoxon este semnificativ ($W=-3.07$, $p=0.002$). Pentru GC în etapa test media a fost 127.42, iar în etapa retest media a fost 127.17. Testul Wilcoxon este nesemnificativ ($W=-979$, $p=0.327$).

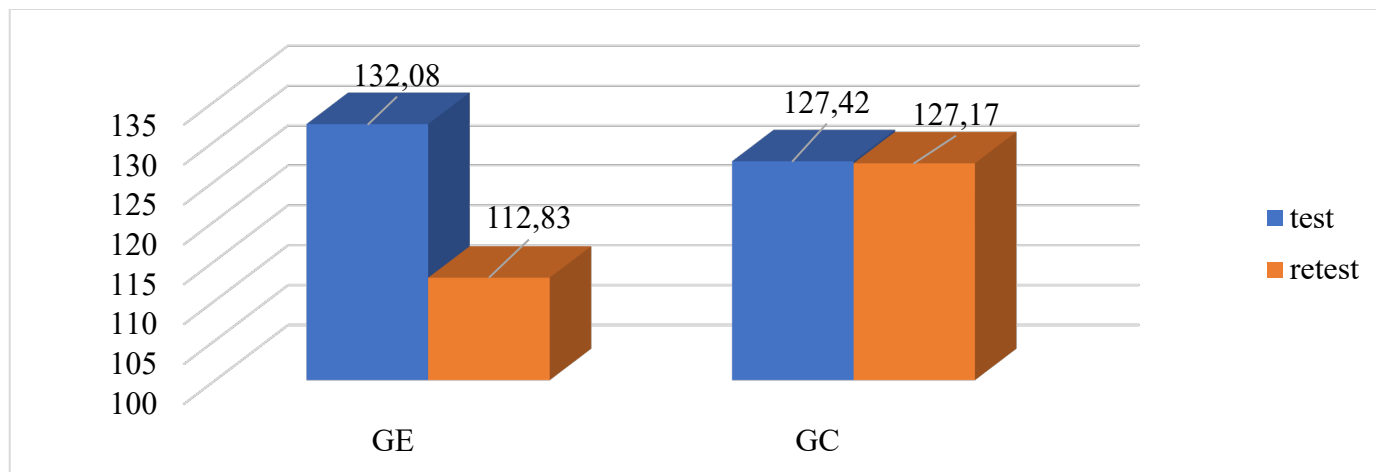

Fig. 3.2. Valorile medii test și retest pentru GE și GC, Agresivitate globală

În urma participării la programul de dezvoltare personală, în GE constatăm o reducere a agresivității globale în rândul participantelor.

La DASS-21: La Chestionarul de evaluare a Depresiei înainte de desfășurarea programului de intervenție psihologică GE a înregistrat o medie de 7.1, nivel moderat, iar după încheierea programului de intervenție o medie de 4.1. În urma aplicării testului neparametric Wilcoxon identificăm semnificația statistică a diferenței test-retest ($Z=-3.078$; $p=0.002$). GC în faza test a raportat o medie de 7.25 corespunzătoare unui nivel moderat de depresie, iar în faza retest o medie de 7.17. Testul Wilcoxon este nesemnificativ ($Z=-378$; $p=0.705$).

La Chestionarul de evaluare a Anxietății, înainte de desfășurarea programului de intervenție psihologică GE a înregistrat o medie de 7.05, nivel moderat, iar după participarea la program o medie 4.42. Testul de semnificație Wilcoxon este valabil ($Z=-3.097$, $p=0.003$). GC a înregistrat în faza de test o medie de 7.58, corespunzătoare unui nivel moderat de anxietate, iar la retest 7.67. În urma aplicării testului neparametric Wilcoxon identificăm lipsa semnificației statistice a diferenței dintre cele două distribuții ($Z = 0.378$; $p=0.705$).

La Chestionarul de evaluare a Stresului, înainte de desfășurarea programului de intervenție psihologică GE a înregistrat o medie de 12.58, nivel sever, iar în faza de retest o medie de 8.08. Testul Wilcoxon este semnificativ ($Z=-2.971$, $p=0.003$). GC a obținut în test o medie de 11.17, corespunzătoare unui nivel sever de stres, în retest – media 11.08. În urma aplicării testului neparametric Wilcoxon identificăm lipsa semnificației statistice a diferenței dintre cele două distribuții ($Z = -0.577$; $p=0.564$).

După realizarea experimentului formativ constatăm în GE o reducere semnificativă factorilor măsurați în DASS-21.

Datele obținute la PID-5 le vom prezenta în tabele sintetice în cele ce urmează.

Tabel 3.1. Comparații (testul Wilcoxon) pentru mediile test și retest GE – scale PID-5

Scală PID-5	MEDIA (AS)		Z	p
	test	retest		
Afect negativ	6 (AS=3.27)	2.2 (1)	-2.699	0.007
Detașare	6.17 (2.3)	3.7 (1.7)	-3.090	0.002
Antagonism	5.7 (4)	2.7 (1.6)	-2.813	0.005
Dezinhibiție	3.8 (6.7)	3.6 (2.1)	-0.816	0.48 ns.
Psihotism	4.3 (3)	4.08 (3.23)	-1.134	0.257 ns.

Constatăm o reducere semnificativă a scorurilor la Afectul negativ, Detașare și Antagonism pentru GE retest față de GE test.

Tabel 3.2. Comparații (testul Wilcoxon) pentru mediile test și retest GC – scale PID-5

Scală PID-5	MEDIA (AS)		Z	p
	test	retest		
Afect negativ	8.08 (AS=5.4)	8.1 (5.2)	-0.997	0.317 ns.
Detașare	4.17 (3.3)	4.4 (3.1)	-0.690	0.490 ns.
Antagonism	6.2 (3..8)	6.6 (3.7)	-1.134	0.257 ns.
Dezinhibiție	4.9 (2.6)	5 (2.5)	-0.378	0.705 ns.
Psihotism	3.6 (3.2)	3.8 (3.2)	-0.998	0.317 ns.

În GC nu au fost constatate diferențe semnificative test – retest.

La *Chestionarul Stimă de sine*, înainte de desfășurarea programului de intervenție psihologică GE a înregistrat o medie de 20, iar în etapa de retest o medie de 25.75. Testul Wilcoxon este semnificativ ($Z=3.071$, $p=0.002$). GC în faza de test a avut o medie de 18.25, corespunzătoare unui nivel mediu, în etapa de retest participantele au raportat o medie de 18.75. Testul Wilcoxon fiind nesemnificativ ($Z=1.066$, $p=0.286$).

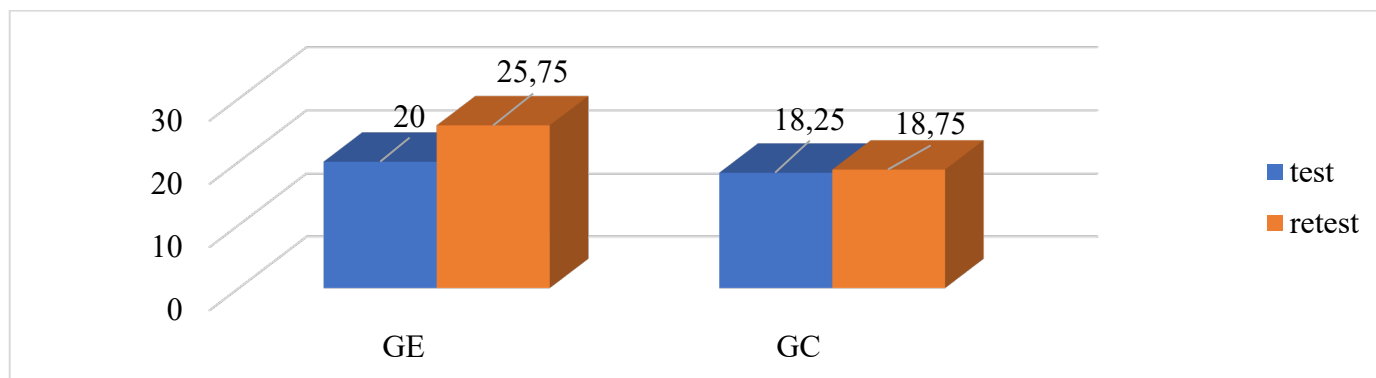

Fig. 3.3. Valorile medii test și retest pentru GE și GC, Stimă de sine

Deci, după desfășurarea Programului constatăm o creștere a nivelului stimei de sine pentru GE în comparație cu GC.

La *Chestionarul stării de bine psihologic* (WB) înainte de desfășurarea Programului de intervenție psihologică GE a înregistrat o medie de 20.92 (nivel la limita dintre redus și mediu), în faza retest am înregistrat o medie de 27.67. Testul Wilcoxon este semnificativ ($Z=3.088$, $p=0.002$)

GC a înregistrat în etapa test o medie de 21.25 corespunzătoare unui nivel mediu și în etapa de retestare o medie de 21.5. În urma aplicării testului neparametric Wilcoxon identificăm lipsa semnificației statistice a diferenței dintre cele două distribuții ($Z = -1.732$, $p=0.083$).

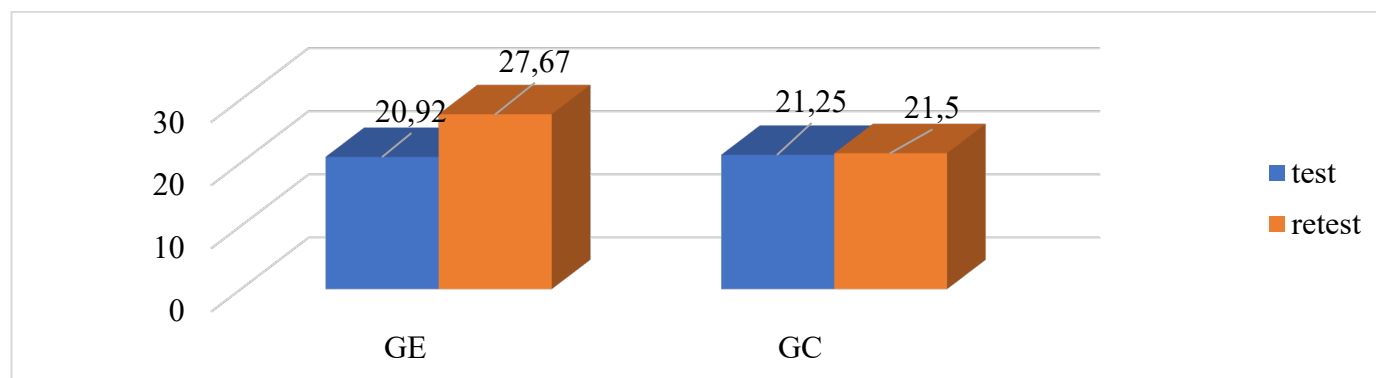

Fig. 3.4. Valorile medii test și retest pentru GE și GC, Binele psihologic

Deci, la nivelul global al Binelui psihologic, înregistrăm o creștere pentru GE în comparație cu GC.

La *Scala de Reziliență* înainte de desfășurarea Programului de intervenție psihologică GE a înregistrat o medie de 30.08 (la limita nivelului mediu), după desfășurarea programului de dezvoltare personală, media GE este de 36.08, corespunzătoare unui nivel mediu. Testul Wilcoxon arată o diferență semnificativă a mediilor rangurilor ($Z=3.07$, $p=0.002$).

În faza test media GC e de 29, corespunzătoare unui nivel scăzut la limită cu mediu, și în faza retest media GC este de 29, nivel scăzut la limită cu mediu. Testul Wilcoxon este nesemnificativ ($Z=0.002$, $p=0.997$).

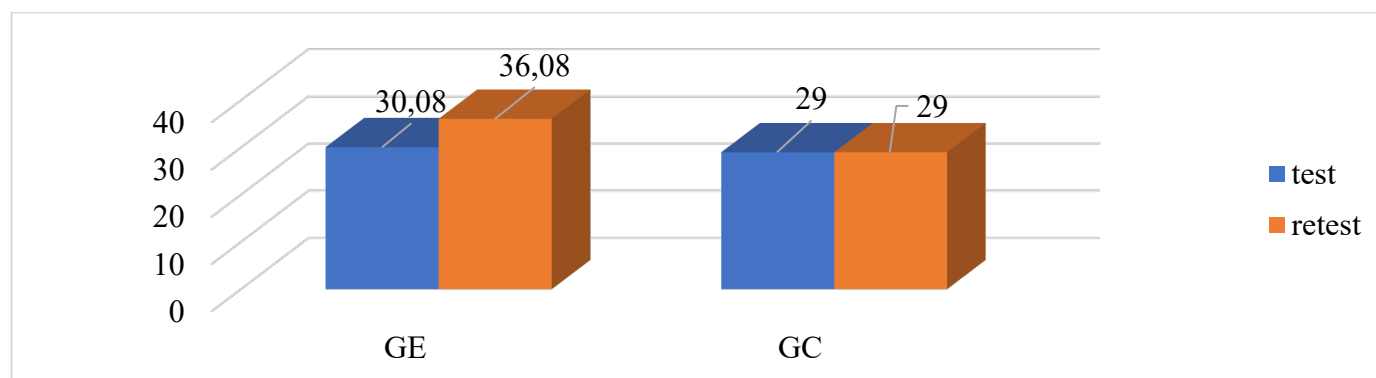

Fig. 3.5. Valorile medii test și retest pentru GE și GC, Reziliență

La *Chestionarul Inteligență emoțională*, înainte de desfășurarea programului de intervenție psihologică GE a înregistrat o medie de 98.25, iar în faza retest 123.3 ($AS=9.15$). În urma aplicării programului de intervenție constatăm o creștere semnificativă a scorurilor pentru inteligența emoțională globală în GE, testul Wilcoxon este semnificativ ($Z=3.062$, $p=0.002$). GC a raportat în etapa test o medie de 98.75, corespunzătoare unui nivel mediu, în retest – 95.58. În urma aplicării testului neparametric Wilcoxon constatăm lipsa semnificației statistice a diferenței dintre cele două distribuții ($Z = -0.134$; $p=0.893$).

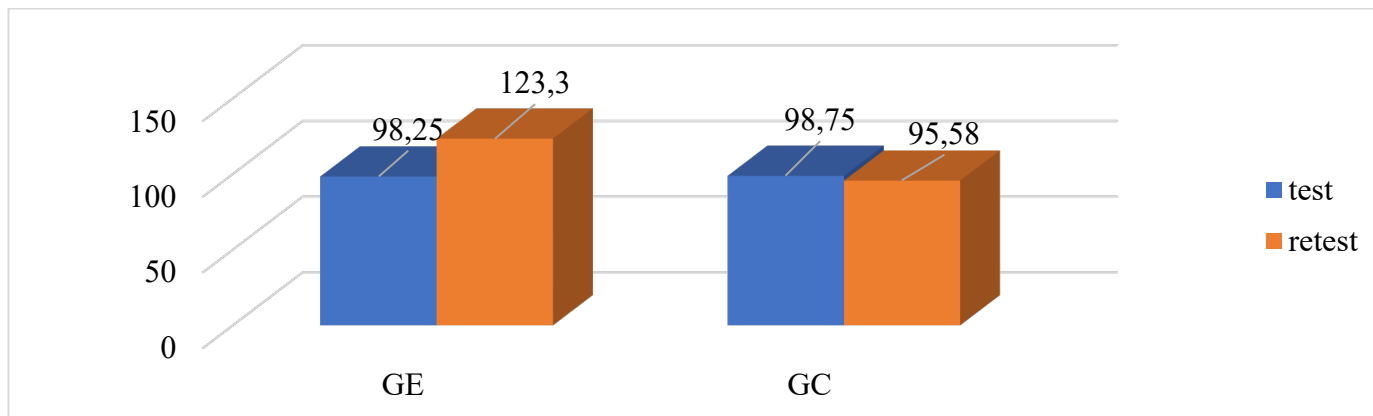

Fig. 3.6. Valorile medii test și retest pentru GE și GC, Inteligența emoțională

În privința dimensiunilor IE, în GE am înregistrat creșteri la Recunoașterea emoțiilor altora (media test 17.75, media retest 24.75, $Z=-3.064$, $p=0.002$), Recunoașterea propriilor emoții (media test 13.58, media retest 21.91, $Z=-2.069$, $p=0.003$), Reglarea emoțională (media test 16.25, media retest 21.17, $Z=-3.065$, $p=0.002$).

*Rezultatele obținute demonstrează faptul că **Programul de dezvoltare personală de tip experiențial** a fost eficient în dezvoltarea personală a tinerelor femei descendente din medii agresive, contribuind la creșterea capacității de identificare a unui mediu agresiv, diminuarea agresivității generale proprii și a componentelor ei, optimizarea personalității prin diminuarea afectelor negative și antagonismului, creșterea rezilienței și a stimei de sine, prin îmbunătățirea inteligenței emoționale, ameliorarea generală a stării de bine psihologic, diminuarea tendințelor depresiv-anxioase, reducerea stresului, precum și reducerea nivelului de detașare ca semn al traumei.*

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Violența domestică este un fenomen larg răspândit în întreaga lume și afectează femeile indiferent de vârstă, condiție, rasă sau nivel de educație. Lucrarea de față a plecat de la premisa că femeile care provin din medii agresive/violente sunt mai susceptibile de a fi victime ale abuzurilor în relațiile lor adulte, romantice, consensuale, maritale. Motivația acestui fapt ar fi aceea că ele, cunoscând paternul, confundă abuzul partenerului cu normalitatea și tind să intre în relații abuzive, unele crezând că îl pot schimba, altele perpetuând o condiție a victimei care nu poate exista fără agresorul ei. Teza de bază a lucrării a fost fundamentată pe convingerea că fenomenul violenței domestice poate fi diminuat în primul rând prin emanciparea victimelor, care devin, de multe ori, și agresori la rândul lor, prin dezvoltarea psiho-emoțională a femeilor predispuse să intre și să accepte coabitarea în medii familiale abuzive, agresive, violente.

Demersul de cercetare întreprins ne-a condus către formularea următoarelor concluzii, care se raliază cercetărilor desfășurate în acest domeniu de stringentă actualitate și urgență:

1. Expunerea la medii disfuncționale în copilărie poate avea un impact deosebit de puternic asupra adaptării emoționale pentru un timp îndelungat, ce trece de perioada de adolescență, impactând adultul tânăr și, uneori, tot parcursul de viață. Atât experimentarea, cât și asistarea la violența domestică produc la femei simptome de stres posttraumatic și reduc sentimentul de securitate [35; 44; 47; 48]. Fără

oportunități de interacțiuni pozitive, tinerele nu reușesc să dezvolte competențe sociale și parteneriale care le-ar permite să aibă succes în grupuri normative. Astfel, tinerele cu comportament agresiv intră în relații romantice și matrimoniale cu parteneri disfuncționali. Mediile disfuncționale familiale, la fel și cele de la egal la egal și comunitare, pot influența puternic dezvoltarea și afișarea prejudecăților în raționamentele sociale ostile. Funcționalitatea familiei, ca mediu primar de dezvoltare devine un factor explicativ al tulburărilor de comportament la tinerele femei.

2. La nivel global, victimele agresiunii domestice sunt, în general, femei, iar femeile tind să experimenteze forme violente mai severe. Patern-urile disfuncționale generate de violență au tendința de a fi perpetuate, femeia continuând să devină victimă, agresor, de cele mai multe și una și alta. Femeile tinere care provin din medii violente au tendința de a accepta un model de comportament agresiv în propria familie, de aceea acestea au nevoie de programe în care să conștientizeze și să schimbe aceste modele, schimbând propriul comportament acolo unde este cazul sau respingându-l în cazuri extreme, pentru a opri perpetuarea unui fenomen care face victime[44; 45; 47].
3. Agresiunea domestică afectează femeile indiferent de datele lor demografice, iar femeile descendente din medii agresive au un nivel de *agresivitate* mai ridicat decât cele care provin din medii familiale de origine non-agresive. Deși femeile victime ale violenței domestice au un partener violent, unele dintre ele rămân în relații violente, răspunzând la rândul loc cu *violență fizică, verbală indirectă*, de asemenea manifestă afecte negative și comportamente asociate lor precum *furia și ostilitatea*. Există mai multe cauze pentru care acestea rămân în relații agresive, alături de factori externi, cum ar fi cei economici și sociali, unele din ele fiind strategiile de coping ineficiente, anumite trăsăturile de personalitate și factorii emoționali, ca predictorii posibili pentru femeile rămase în relații violente. Înțelegerea factorilor care contribuie la agresiunea în familie și a factorilor care afectează o femeie care rămâne într-o relație abuzivă este importantă pentru programul de prevenire, precum și elaborarea unui plan de recuperare psihologică al femeilor victime ale violenței domestice. Expunerea la agresivitate încă din copilărie perturbază dezvoltarea în contact cu propriul eu, diminuează capacitatea potențială a persoanei de a se înțelege pe sine și pe ceilalți, fapt constatat în studiul experimental prin scorurile mai joase obținute la *inteligenta emoțională* de femeile tinere care provin din medii agresive comparativ cu femeile din medii non-agresive. Remarcăm diferențe semnificative la următoarele componente: *recunoașterea emoțiilor proprii și ale altora, utilizarea emoțiilor, optimismul ca trăsătură de inoculare a speranței* [51; 53].
4. În cercetare am stabilit că tinerele femei victime ale violenței domestice înregistrează scoruri semnificativ mai ridicate la scalele clinice care măsoară *depresia, anxietatea, stresul, afectele negative, detașarea, antagonismul* [52]. Am constatat că femeile tinere descendente din medii agresive înregistrează un nivel al *stimei de sine* mai scăzut decât femeile din medii non-agresive. Femeile care provin din medii agresive raportează un nivel de *reziliență* semnificativ mai scăzut decât populația feminină provenită din medii non-agresive, aspect explicat prin faptul că violența experimentată a slăbit sau chiar a afectat reziliența tinerelor femei, ceea ce este de o importanță crucială pentru procesul de

recuperare după traume. Rezultatele obținute de noi se raliază cercetărilor care au investigat, la rândul lor, efectele distructive pe care violența le are asupra sănătății psihice, cu repercursiuni asupra întregii vieți [53].

5. Toți acești factori de mai sus, afectați de mediul abuziv, agresiv și violent, generează o stare de *bine psihologic* drastic diminuată. Am stabilit diferențe semnificative pentru toate dimensiunile binelui psihologic și, implicit, pentru binele psihologic global, în funcție de mediului de proveniență al participantelor. Expunerea timpurie și în cursul vieții la agresivitate și violență afectează grav starea de bine psihologic a persoanelor în toate dimensiunile acesteia. Le afectează modul de a funcționa în mod autonom, sentimentul eficacității, relațiile cu ceilalți, acceptarea de sine din cauza controlului pe care abuzatorii îl exercită permanent. Este afectată, de asemenea creșterea personală și sentimentul unui scop în viață, persoanele fiind mai degrabă preocupate de supraviețuire și auto-apărare fizică și psihologică decât de planurile pe termen lung sau viziunea propriei vieți [45; 49; 51].
6. Intervenția psihologică de grup, realizată de către noi în cadrul *Programului de dezvoltare personală*, fundamentată pe principiile psihoterapiei experiențiale a unificării, a dezvoltat personalitatea în ansamblul său, prin conștientizări și insight-uri privind propria condiție umană și existențială a femeilor abuzate. Participantele la grupul de dezvoltare experiențială și-au mărit capacitatea de a recunoaște și evalua riscul domestic, contribuit la îmbunătățirea stării de conștientizare, iar propria agresivitate (fizică, verbală, furia, ostilitatea și agresivitatea indirectă) a fost diminuată. Dezvoltarea personală realizată în cadrul intervenției psihologice a îmbunătățit calității vieții și astfel, indirect și implicit, *factorii protectivi au fost întăriți, iar cei de risc au fost diminuați*.

Sintetizând rezultatele științifice, vom concluziona că scopul și obiectivele de cercetare propuse au fost realizate pe deplin și ca urmare a fost *soluționată problema științifică importantă* care constă în identificarea particularităților de personalitate la tinerele femei provenite din medii agresive și evaluarea impactului unui program de intervenție psihologică pentru dezvoltarea personală a acestora.

Cercetarea dată prezintă și anumite *limite ale rezultatelor obținute*. O limită demnă de semnalat o reprezintă instrumentele de investigare, mai ales că o parte din ele sunt folosite în premieră și beneficiază de procesul de testare a validității, fidelității și etalonării doar pe populația cercetată în studiu și poate acest proces de validare a unor instrumente ar fi bine să continue. O altă limită a cercetării privind eficiența programului elaborat și implementat o constituie numărul relativ mic de participanți (un singur grup experimental). Depășirea acestor limitări se poate realiza prin implicarea unui număr mai mare de facilitatori/formatori cu competențe în dezvoltarea personală prin metode experiențiale și experiență în lucrul cu victimele abuzului domestic.

Rezultatele studiului teoretico-experimental privind dezvoltarea personală a tinerelor femei descendente din medii familiale agresive ne permit să formulăm următoarele **recomandări și sugestii privind cercetările de perspectivă:**

1. Implementarea în metodologia de lucru a psihologilor din cabinetele și centrele de consiliere și psihoterapie a femeilor victime ale violenței domestice, din Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului din țară etc. a procedurii de evaluare psihologică a femeilor provenite din medii agresive.
2. Utilizarea de către psihologi, consilieri, psihoterapeuți a programului de intervenție psihologică, atât integru, cât și parțial, în lucrul cu victimele abuzului.
3. Extinderea demersului investigațional pe alte arii de cercetare, cum ar fi criteriul etnic, religios, vârstă, gen etc.
4. Inițierea cercetărilor științifice privind dezvoltarea instrumentelor de diagnosticare, măsurare și evaluare a traumei produse de expunerea la medii agresive.
5. Elaborarea și implementarea programelor de prevenție a comportamentelor agresive la copii și adolescenți prin dezvoltarea factorilor protectivi.

BIBLIOGRAFIE

1. ALPERT, E. J., COHEN, S., SEGE, R. D. Family violence: An overview. In: *Academic Medicine*, 1997, vol. 72, Nr. 1, pp. 3-6. ISSN 1040-2446.
2. ANDERSON, C. A., BUSHMAN, B. J. Human aggression. In: *Annual Review of Psychology*. 2002, vol. 53, pp. 27–51. ISSN 0066-4308.
3. ASHLEY, J. *Battered wives. Discurs rostit în Parlamentul britanic la data de 16.07.1973*. [online] [Citat: 23.10.2015]. Disponibil: <https://api.parliament.uk>
4. BANK, L., BURRASTON, B. Abusive home environments as predictors of poor adjustment during adolescence and early adulthood. In: *Journal of Community Psychology*. 2001, vol. 29(3), pp. 195-217. ISSN 0090-4392.
5. BUEHLER, C. Parents and Peers in Relation to Early Adolescent Problem Behavior. In: *Journal of Marriage and Family*, 2006, volume 68 (1), pp. 109-124. ISSN 0022-2445.
6. BUTOI, T. *Psihologie judiciară - Tratat universitar*. București: Editura Fundației România de mâine, 2008. 535 p. ISBN 9786069220115.
7. CAIRNS, R., CAIRNS, B. *Lifelines and risks: Pathways of youth in our time*. New York: Cambridge University Press, 1994. 328 p. ISBN 978-0521485708.
8. CARLSON, B. E., MCNUTT, L.A., CHOI, D.Y. et al. Intimate partner abuse and mental health. In: *Violence Against Women*. 2002, vol. 8(6), pp. 720-745. ISSN 1077-8012.
9. COTSELLO, E., MUSTILLOT, S., ERKANLI, A. et al. Prevalence and Development of Psychiatric Disorders in Childhood and Adolescence. In: *Archives of General Psychiatry*. 2006, vol. 60(8), pp. 837-844. ISSN 0003-990X.
10. DEVRIES, K. M., MAK, J. Y. T., GARCÍA-MORENO C. et al. The global prevalence of intimate partner violence against women. In: *Science*, 2013, vol. 340(6140), pp. 1527-1528. ISSN 0036-8075.
11. DODGE, K. Social Cognition and Children's Aggressive Behavior. In: *Child Development*. 1980, vol. 51(1), pp. 162-170. ISSN 0009-3920.
12. FLANNERY, D. J., VAZSONYI, A. T., WALDMAN I. D. *The Cambridge handbook of violent behavior and aggression*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. 838 p. ISBN 978-0521845670.
13. GEEN, R. G., DONNERSTEIN, E. (Eds.). *Human aggression: Theories, research, and implications for social policy*. Cambridge: Academic Press, 1998. 309 p. ISBN 978-0122788055.
14. HUSS, M. T. *Forensic psychology. Research, clinical practice, and applications*. Hoboken: John Wiley and Sons, 2008. 432 p. ISBN: 978-1405151382.
15. KEENAN, K., SHAW, D. Developmental and social influences on young girls' early problem behavior. In: *Psychological Bulletin*. 1997, vol. 121(1), pp. 95–113. ISSN 0033-2909.
16. MACCOBY, E. E. Gender and relationships: A developmental account. In: *American Psychologist*. 1990, vol. 45(4), pp. 513–520. ISSN 0003-066X.

17. MIFTODE, V. (coord.). *Populații vulnerabile și fenomene de auto-marginalizare – strategii de intervenție și efecte perverse*. Iași: Lumen, 2002. 410 p. ISBN 9738519446.
18. MITROFAN, I. *Orientarea experiențială în psihoterapie: dezvoltare personală, interpersonală, transpersonală*. București: SPER, 2000. 373 p. ISBN 973-99221-4-7.
19. MITROFAN, I. *Psihoterapie (repere teoretice, metodologice și aplicative)*. București: SPER, 2008. 513 p. ISBN 978-973-8383-38-8.
20. MITROFAN, I. *Terapia unificării*. București: SPER, 2004. 289 p. ISBN 973-8383-08-0.
21. MITROFAN, I., BUZDUCEA, D. *Consiliere și terapie centrata pe trauma*. București: SPER, 2011. 204 p. ISBN 978-9738383814.
22. MOELLER-SAXONE, K., DAVIS, E., STEWART, D. E. et al. Promoting resilience in adults with experience of intimate partner violence or child maltreatment: a narrative synthesis of evidence across settings. In: *Journal of Public Health*. 2015, vol. 37(1), pp. 125–137. ISSN 1741-3842.
23. MUNTEAN, A., MUNTEANU, A. *Violență, Traumă, Rezilientă*. Iași: Polirom, 2011. 344 p. ISBN 9789734613083.
24. PAPALIA, D. E. *Dezvoltarea umană*. București: Trei, 2016. 832 p. ISBN 978-973-707-414-0.
25. PATTON, P., MORGAN, M. Gender-responsive programming in the justice system: Oregon's Guidelines for effective programming for girls. In: *Federal Probation*. 2002, vol. 66(2), pp. 57-65. ISSN 0014-9128.
26. RACU, I., VERDEȘ, A. Dezvoltarea afectivității la preadolescenții educați în situații sociale de dezvoltare diferite. În: *Psihologie, Pedagogie Specială, Asistență Socială*. 2009, Nr. 4 (17), pp. 10-27. ISSN 1857-0224.
27. RĂDULESCU, S. M. *Sociologia violenței (intra)familiale: victime și agresori în familie*. București: Lumina Lex, 2001. 352 p. ISBN 973-588-323-6.
28. RICHELL, R., DEAKIN, W., ANDERSON, I. Effect of acute tryptophan depletion on the response to controllable and uncontrollable noise stress. In: *Biological Psychiatry*. 2006, vol. 57 (3), pp. 259-300. ISSN 0006-3223.
29. RUSNAC, S., GONȚA, V., CLIVADĂ, S. *Asistența psihologică a cazurilor de violență în familie. Program de diagnostic și reabilitare a victimei și abuzatorului*. Chișinău: Tipografia Sofart Studio, 2009. 293 p. ISBN 978-9975-4084-0-0.
30. SANDU, M. Domestic violence, a risk factor in juvenile delinquency. În: *Revista de Cercetare și Intervenție Socială*. 2008, vol. 23, pp. 63-82. ISSN 1583-3410.
31. SHIPWAY, L. *Domestic violence: a handbook for health professionals*. New York: Routledge, 2004. 248 p. ISBN 9780415282208.
32. STÖCKL, H., DEVRIES, K., ROTSTEIN, A. et al. The global prevalence of intimate partner homicide: a systematic review. In: *The Lancet*. 2013, vol. 382(9895), pp. 859–865. ISSN 0140-6736.

33. ȘOITU, L., VRĂJMAȘ, E., PĂUN, E. *Consiliere familială*. Iași: Institutul European, 2001. 126 p. ISBN 973-611-146-6.
34. TĂNĂSESCU, I., TĂNĂSESCU, G., TĂNĂSESCU, C. *Criminologie. Agresologie. Victimologie. Detentologie*. București: All Beck, 2003. 282 p. ISBN 973-655-245-4.
35. TURLIUC, M. N., KARNER A., DĂNILĂ, O. *Violența în familie. Teorii, particularități și intervenții specifice*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009. 207 p. ISBN 978-973-703-436-6.
36. VAN HASSELT, V. B., MORRISON, R. L., BELLACK, A. S. et al. *Hand book of family violence*. New York: Plenum Press, 1988. pp 293-317. ISBN 978-1-4757-5360-8.
37. VASILE, D., ANGHEL, E. *Optimizarea personală a adolescenților din centrele de plasament*. București: Centrul Parteneriat pentru Egalitate, 2004. 66 p. [online] [Citat: 20.03.2015.] Disponibil: [http://media1.wgz.ro/files/media1:4bbf532294eb0.pdf.upl/ghid_psihologic_trafic_femei%20\(2\).pdf](http://media1.wgz.ro/files/media1:4bbf532294eb0.pdf.upl/ghid_psihologic_trafic_femei%20(2).pdf)
38. VERDEȘ, A. *Dezvoltarea afectivității la preadolescenții educați în situații sociale de dezvoltare diferite*. Chișinău: UPS Ion Creangă, 2010. 218 p. ISBN 9789975460828.
39. VERZA, E., VERZA, F. *Psihologia vârstelor*. București: Pro Humanitate, 2000. 307 p. ISBN 973-99734-4-2.
40. VÎRLAN, M. Dinamica relațiilor părinți-preadolescenți. În: *Psihologie. Pedagogie Specială. Asistență Socială*. 2010, Nr. 3 (20), pp. 26-30. ISSN 1857-0224.
41. YALOM, I., LESZCZ, M. *Tratat de psihoterapie de grup. Teorie și practică*. București: Editura Trei, 2008. 680 p. ISBN 978-973-707-733-2.
42. ZAMOȘTEANU, A. *Delincvența: între etiologie și abordare terapeutică*. Timișoara: Eurobit, 2008. 215 p. ISBN 978-973-620-425.

LISTA PUBLICAȚIILOR

43. LOSÎI, E., MERLUȘCA-CRĂȘMARU, A. Aspecte teoretice privind agresivitatea. În: *Revista de studii psihologice*. Facultatea de Psihologie, Universitatea Hyperion, București, 2014. Nr.1, pp. 17-31. ISSN 2360-3690.
44. MERLUȘCA-CRĂȘMARU, A. Aspecte psihologice ale violenței domestice. În: *Probleme actuale ale științelor umanistice, analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor UPS ”Ion Creangă”*. Chișinău, 2014. pag. 171-179. ISBN 978-9975-921-22-0.
45. LOSÎI, E., MERLUȘCA-CRĂȘMARU, A. Etiologia comportamentului agresiv. În: *Diminuarea comportamentelor agresive la copii: idei – experiențe – bune practici*. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 16 octombrie 2015, p. 12-26. ISBN 978-9975-46-254-9.
46. MERLUȘCA-CRĂȘMARU, A. Agresivitatea – comportament socio-cultural. În: *Aspecte psiho-sociale în protecția copilului și familiei de violență: Mat. conf. șt. internaționale*. Chișinău, 2016, pp. 130- 137. ISBN 978-9975-136-25-9.

47. **MERLUȘCA-CRĂȘMARU, A.** Familia modernă. Aspecte teoretice și conceptualizare. În: *Revista Simpozionului International*, ediția a II. Bacău, 27 mai 2016, pp. 219 – 224. ISSN 2457-7197; ISSN-L 2457-7197.
48. LOSÎI, E., **MERLUȘCA-CRĂȘMARU, A.** Definiții operaționale și accepțiuni ale violenței în familie. În: *Probleme actuale ale științelor umanistice și modernizării învățământului*. Chișinău: CEP UPS „Ion Creangă”, 2016, p. 41-46. ISBN 978-9975-46-293.346-352.
49. **MERLUȘCA-CRĂȘMARU, A.** Conflictul, cauza sau efect al relațiilor interpersonale deficitare. În: *Revista Doctrina și Jurisprudența*. 2017, Nr. 3, p.43-49. ISSN 2501-8545; ISSN-L-8515.
50. **MERLUȘCA-CRĂȘMARU, A.** Sursele emoționale ale prejudecăților. În: *Revista Simpozionului International*. Bacău, 09-10 iunie 2017, pp. 196-199. ISSN 2457-7197; ISSN-L 2457-7197.
51. LOSÎI, E., **CRĂȘMARU, A.** Violența domestică. Încadrare teoretică și experimentală. În: *Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială*. 2019, Nr.4(57), pp. 3-19. ISSN 1857-0224.
52. LOSÎI, E., **CRĂȘMARU, A.** Trăsăturile de personalitate ale femeilor supuse violenței domestice. În: *Revista științifico-practică de Psihologie*. 2020, vol. 36(1-2), pp. 58-65. ISSN 1857-2502.
53. **CRĂȘMARU, A.** Stima de sine, inteligența emoțională și reziliența femeilor supuse violenței domestice. În: *Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”. 2021, Nr.2 (59), pp. 107-116. ISSN 1857-0224.

ADNOTARE

Crâșmaru Ana Maria. Dezvoltarea personală a tinerelor femei descendente din medii familiale agresive. Teză de doctor în psihologie. Chișinău, 2022

Structura tezei: Teza este constituită din adnotare (în 3 limbi), lista abrevierilor, introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 229 titluri, 7 anexe, 146 de pagini text de bază, 49 figuri și 46 tabele. Rezultatele obținute sunt publicate în 11 lucrări științifice.

Cuvinte cheie: violență domestică, agresivitate, abuz, femei tinere, traumă, tulburare emoțională, stres, program de intervenție, familie, factori de risc, factori protectivi.

Scopul cercetării a constat în identificarea particularităților psihologice a tinerelor femei din medii familiale agresive, elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihologică pentru dezvoltarea personală a acestora.

Obiectivele cercetării: determinarea reperelor teoretice privind dezvoltarea femeilor în medii agresive; elaborarea și realizarea proiectului de cercetare prin aplicarea diferitelor instrumente de investigare și evaluare a personalității tinerelor femei provenite din medii agresive; evidențierea particularităților de personalitate în raport cu riscul domestic la femeile tinere din medii agresive; identificarea factorilor protectivi de personalitate; elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihologică de dezvoltare personală a tinerelor femei provenite din medii agresive; evaluarea programului de intervenție psihologică implementat; elaborarea de recomandări pentru lucrul cu acestea.

Noutatea și originalitatea științifică. Pentru prima dată la nivel național a fost realizat studiul experimental al personalității tinerelor femei provenite din medii agresive, a fost identificat specificul interacțiunilor tinerelor femei implicate în violența domestică cu agresorul din familia de bază, a fost evaluat nivelul de risc pentru violența domestică pentru femeile provenite din medii agresive ale familiei de origine, a fost determinat nivelul de agresivitate și componentele acestui psiho-comportament (agresivitate fizică și verbală, ostilitate, furie) la tinerele femei, a fost evaluat nivelul de auto-percepție privind statutul de victimă a violenței domestice, au fost investigați factorii de personalitate la femeile victime ale violenței domestice, susceptibili a fi predictorii ai statutului de victimă-agresor și relațiile dintre aceștia, a fost explicată legătura existentă între agresivitatea percepută în familia de origine și agresivitatea manifestă/suportată în familia actuală, fapt ce a permis dezvoltarea personală a tinerelor femei provenite din medii agresive trecute și prezente în urma aplicării programului de intervenție psihologică. În sine, acest Program de intervenție psihologică de tip experiențial este elementul central de noutate și originalitate științifică, care și-a demonstrat eficiența prin rezultatele obținute, cu atât mai mult cu cât este aplicabil tuturor categoriilor de femei, indiferent de nivelul de studii academice.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice importante constau în identificarea particularităților de personalitate la tinerele femei provenite din medii agresive și evaluarea impactului unui program de intervenție psihologică pentru dezvoltarea personală a acestora.

Semnificația teoretică constă în evidențierea particularităților de personalitate dezvoltate de tinerele femei provenite din medii familiale agresive dar și a factorilor de risc și protectivi ai acestora.

Valoarea aplicativă a lucrării. În cadrul studiului a fost elaborat, implementat și evaluat un program de intervenție psihologică având ca obiectiv dezvoltarea personală a tinerelor femei provenite din medii familiale agresive. Rezultatele obținute completează cunoștințele științifice actuale, rezultatele cercetării aflându-se la baza unui program de dezvoltare personală, fundamentat teoretic, cât și practic. Programul de intervenție psihologică poate fi aplicat de către psihologii autonomi, care își desfășoară activitatea în sistemele de protecție socială, în centrele de evaluare și consiliere de stat și non-guvernamentale. Metodele și recomandările propuse pot fi utilizate în activitatea practică de consiliere psihologică a victimelor violenței domestice, cât și la elaborarea unor programe individuale sau training-uri de dezvoltare personală.

Implementarea rezultatelor cercetării. Rezultatele acestui studiu sunt utilizate în procesul de formare continuă/complementară al psihologilor clinicieni, consilieri și psihoterapeuți și sunt recomandate pentru pregătirea specialiștilor în violența domestică. Teza constituie o contribuție la îmbogățirea literaturii științifice naționale în domeniul psihologiei și este utilizată în activitatea de consiliere psihologică la GTL Medical Clinic, Bacău, România.

АННОТАЦИЯ

Крышмару Ана Мария. Личностное развитие молодых женщин из агрессивных семейных сред. Диссертация на соискание ученой степени доктора психологии. Кишинэу, 2022

Структура диссертации. Диссертация состоит из аннотаций, списка сокращений, введения, трех глав, общих выводов и рекомендаций, библиографии из 229 названий, 7 приложений, 146 страниц основного текста и включает 49 рисунков и 46 таблиц. Результаты исследования опубликованы в 11 научных работах.

Ключевые слова: домашние насилие, агрессивность, абьюз, молодые женщины, травма, эмоциональное расстройство, стресс, программа психологической интервенции, семья, факторы риска, защитные факторы.

Цель исследования: выявление психологических особенностей молодых женщин из агрессивных семейных сред, а также разработка и апробирование программы психологической интервенции, направленной на развитие их личности.

Задачи исследования: определение теоретических положений, касающихся развития женщин из агрессивных сред; разработка и реализация исследовательского проекта с применением различных методик для изучения и оценки личности молодых женщин из агрессивной семейной среды; выявление особенностей личности в зависимости от домашнего риска у молодых женщин из агрессивной среды, идентификация защитных факторов личности; разработка и реализация программы психологической интервенции развития личности молодых женщин из агрессивных сред; оценка эффективности программы психологической интервенции; разработка рекомендаций по работе с молодыми женщинами, подверженными насилию.

Научная новизна и оригинальность. Впервые на национальном уровне было проведено экспериментальное исследование характеристик личности молодых женщин из агрессивных сред; выявлены специфические взаимодействия молодых женщин, вовлеченных в домашнее насилие с агрессором из основной семьи; был оценен уровень риска для домашнего насилия у женщин из агрессивных семей и компоненты этого поведения (физическая и вербальная агрессия, враждебность и гнев); был оценен уровень собственного восприятия статуса жертвы домашнего насилия; исследовались личностные факторы у женщин, подверженных насилию, которые являются предикторами статуса жертвы – насильника и взаимоотношения между ними; также была объяснена выявленная связь между воспринимаемой агрессией в семье происхождения и явной агрессией в собственной семье, факт который способствовал личностному развитию молодых женщин из агрессивной среды в рамках применения психологической программы. Именно психологическая программа является самым важным элементом научной новизны и оригинальности, полученные результаты доказывают эффективность программы, которая может быть применена с разными категориями женщин вне зависимости от уровня их образования.

Решенная значимая научная проблема заключается в идентификации личностных характеристик молодых женщин из агрессивной среды и выявления воздействия программы психологических интервенций на их личностное развитие.

Теоретическая значимость работы заключается в выявлении личностных особенностей молодых женщин из агрессивной семейной среды, а также факторов риска и защитных факторов.

Практическая значимость работы. В рамках исследования была разработана и реализована программа психологических интервенций, направленная на развитие личности молодых женщин из агрессивных семей. Полученные результаты дополняют существующие современные знания, результаты исследования составляют основу для психологической программы личностного развития, которая была теоретически и практически обоснована. Программа психологических интервенций может быть использована психологами, работающими в системе социальной защиты, в государственных и негосударственных центрах консультирования. Предложенные методы и рекомендации могут быть использованы в практической деятельности психологического консультирования жертв домашнего насилия, а также при разработке индивидуальных программ или тренингов для личностного развития.

Внедрение результатов исследования. Результаты исследования использованы в процессе непрерывного образования клинических психологов, консультантов и психотерапевтов и рекомендованы для подготовки специалистов в области домашнего насилия. Диссертация является вкладом в обогащение научной национальной литературы в области психологии и используется в психологическом консультировании в GTL Medical Clinic, Бакэу, Румыния.

ANNOTATION

Crâșmaru Ana Maria. The personal development of young women descends from aggressive family backgrounds. Doctoral Thesis in Psychology. Chișinău, 2022

Thesis structure: The thesis consists of annotation (in 3 languages), list of abbreviations, introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 229 titles, 7 annexes, 146 basic text pages, 49 figures and 46 tables. The obtained results are published in 11 scientific papers.

Keywords: domestic violence, aggression, abuse, young women, trauma, emotional disorder, stress, intervention program, family, risk factors, protective factors.

The research purpose was to identify the psychological peculiarities of young women from aggressive family environments, to develop and implement a psychological intervention program for the development of their personality.

The research goals were: reviewing (studying and analysing) the literature on women's development in aggressive environments; elaboration and realization of the research project by applying different methods for investigating and evaluating the personality of young women from aggressive environments; highlighting personality traits related to domestic risk in young women from aggressive environments; identifying the levels of protective personality factors; elaboration and implementation of a psychological intervention program for personal development of young women from aggressive environments; evaluation of the implemented psychological intervention program; developing recommendations for working with women at risk of domestic violence.

The important scientific problem solved in the research consists in identifying the personality peculiarities of young women from aggressive environments and evaluating the impact of a psychological intervention program for the development of their personality.

Scientific novelty and originality. For the first time at national level, the experimental study of the personality women from aggressive backgrounds was conducted; the specificity of the interaction of young women involved in domestic violence with aggressor from the basic family was indentified, the level of risk for domestic violence for women from aggressive backgrounds of the origin was assessed; the level of aggression and its components (physical and verbal aggression, hostility and anger) in young women were highlighted; the level of self-perception on the status of victim of domestic violence was assessed; the personality factors of women victims of domestic violence that are considered to be predictors of status of victim-aggressor and the relation between them were investigated; the relation between the perceived aggression in origin family and the manifest aggression in the current family was explained, this fact allowed to develop the personality of young women from past and present aggressive environment through the application of program of psychological intervention. This psychological intervention program represents the originality and the scientific novelty.

The theoretical significance consists in highlighting the personality peculiarities developed by young women from aggressive family backgrounds and their risk and protective factors.

The applied value of the work. During the study, a psychological intervention program was developed, implemented and evaluated with the objective of developing the personality of young women from aggressive family backgrounds. The obtained results join and complete the current knowledge, the research results being the basis of a personal development program, grounded theoretically and practically. The psychological intervention program can be applied by psychologists and coaches, who work in social protection systems, in state and non-governmental assessment and counselling centres dedicated to people involved in domestic violence. The proposed methods and recommendations can be used in the practical activity of psychological counselling of victims of domestic violence, in the development of individual programs and personal development trainings.

Implementation of scientific results. The obtained results are used in the process of continuous training of clinical psychologist, counsellors psychotherapists and are recommended for the training of specialists in domestic violence. The thesis represents a contribution to the enrichment of the scientific literature in the field of psychology and is used in the activity of psychological counselling at GTL Medical Clinic, Bacău, România.

CRĂȘMARU ANA MARIA

**DEZVOLTAREA PERSONALĂ A TINERELOR FEMEI
DESCENDENTE DIN MEDII FAMILIALE AGRESIVE**

Specialitatea 511.02 Psihologia dezvoltării și psihologia educațională

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

Aprobat spre tipar:

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset

Tiraj 50 exemplare

Coli de tipar: 2.1

Comanda nr.

Centrul Editorial al UPSC „Ion Creangă” din Chișinău,

MD – 2069, Chișinău, str. I. Creangă 1